

Νικόλαος Δημ. Σιώκης

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΟΜΑΧΟΣ ΙΑΤΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ (1852-1920) ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΜΙΑΣ ΑΝΕΚΔΟΤΗΣ ΕΞΙΣΤΟΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ

Ο βίος και η εθνική δράση του ιατρού Ιωάννη Αργυρόπουλου αποτελούν μια από τις ελάχιστες γνωστές πτυχές του Μακεδονικού Αγώνα και καταλαμβάνουν ελάχιστες γραμμές στις σελίδες των βιβλίων ιστορίας της περιόδου αυτής. Εξάλλου ο αγώνας απαιτούσε ανωνυμία και ανιδιοτελή θυσία για την επιτυχία του και αυτά συνέβαλαν να παραμείνουν στην αφάνεια οι ήρωες πρωταγωνιστές του και η δράση τους.

Η παρούσα εισήγηση στηρίζεται σε ένα ανέκδοτο κείμενο του φαρμακοποιού Κωνσταντίνου Αργυρόπουλου¹, γιου του Ιωάννη Αργυρόπουλου, σε μια προσπάθειά του να καταγράψει τον βίο και την εθνική δράση του πατέρα του μέσα από τις διηγήσεις που είχε ακούσει και όσα θυμόταν από το ημερολόγιο του πατέρα του. Όπως συνάγεται και από μαρτυρίες άλλων μελών της οικογένειας, ο Ιωάννης Αργυρόπουλος είχε καταγράψει σε ένα ημερολόγιο πολλά από τα γεγονότα της ζωής του². Το ημερολόγιο όμως αυτό κάηκε μέσα στο σπίτι του γιου του Χαρίλαου κατά τη διάρκεια του ολοκαυτώματος της Κλεισούρας από τις γερμανικές δυνάμεις κατοχής στις 5 Απριλίου 1944.

Η σύνταξη του κειμένου της βιογραφίας του πατέρα του ολοκληρώθηκε από τον Κωνσταντίνο Αργυρόπουλο πιθανόν το έτος 1971. Ο ίδιος παρακαλούσε επί-

1. Ο Κωνσταντίνος Αργυρόπουλος γεννήθηκε το 1887 στην Κλεισούρα, όπου και αποφοίτησε από την οκτατάξια Αστική Σχολή στα 1903. Την ίδια χρονιά εγγράφηκε στο Γυμνάσιο Τσοτυλίου Κοζάνης και στη συνέχεια σπούδασε φαρμακευτική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Μετά τις σπουδές του άνοιξε φαρμακείο στην Πτολεμαίδα. Αφού έμεινε εκεί δύο χρόνια, μετέβη στη Θεσσαλονίκη, όπου και άσκησε έκτοτε το επάγγελμα του φαρμακοποιού. Ήταν παντρεμένος με την κλεισουριώτισσα Ιφιγένεια Βούτσια (1903-1978). Πέθανε και τάφηκε στη Θεσσαλονίκη στις 7 Φεβρουαρίου 1984, σε ηλικία 97 ετών. Αντ. Μιχ. Κολτσιδάς, *Η εκπαίδευση των Αρωμόνων στη Δυτική Μακεδονία κατά τα ύστερα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Ένα πρότυπο αυτοδιοικούμενης κοινοτικής εκπαίδευσης*, εκδ. οίκος Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 489.

2. Αθ. Αργυρόπουλος, «Ενθυμήματα», εφημ. *Κλεισούρα*, περ. Β', έτ. 6ο, φ. 71 (Μάιος 1994).

μονα, όπως γράφει, τον πατέρα του κατά το τελευταίο έτος της ζωής του να γράψει τα απομνημονεύματά του, *δυστυχώς όμως τον πρόλαβεν ο θάνατος*. Αν και δεν προχώρησε ποτέ στην τυπογραφική έκδοση της εξιστόρησης αυτής, φρόντισε εντούτοις για την ευρύτερη διάδοση της στον κύκλο των συγγενών τους υπό τη μορφή αντιγράφων. Αποτελείται από 55 δακτυλογραφημένες σελίδες³, εκ των οποίων η πρώτη φέρει τον τίτλο *Ί. Αργυρόπουλος. Ιατρός*, η δεύτερη κάτω από φωτογραφία του Ιωάννη Αργυρόπουλου τον πλήρη τίτλο *Έξιιστόρησις του Βίου και της Έθνικης Δράσεως του Ίωάννου Κ. Αργυροπούλου, ιατροῦ, ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Κωνσταντίνου Φαρμακοποιοῦ* και η τελευταία είναι αντίγραφο άρθρου του Χρ. Λαμπρινού με τίτλο «Τὰ πάντα γιὰ τὴν Μακεδονία. Ἐνας ἀφανὴς ἥρωας. Ὁ ἱατρὸς Ίωάν. Αργυρόπουλος καὶ ἡ μεγάλη προσφορὰ του» (εφημ. *Μακεδονία*, Κυριακή 7 Ἀπριλίου 1974)⁴. Στις σελίδες 39 ἔως και 49 παρατίθενται ὅσα ἔχουν γραφεί για τον Αργυρόπουλο σε διάφορα βιβλία και περιοδικά, καθώς και μια ομιλία του Αλέξανδρου Ωρολογά με το ψευδώνυμο Αλεξ. Κούστας, που εκφωνήθηκε την 24η Φεβρουαρίου 1954 στον ραδιοφωνικό σταθμό Θεσσαλονίκης⁵.

Μέσα λοιπόν από τα γραπτά του Κωνσταντίνου Αργυρόπουλου και τις λοιπές ελάχιστες ὁμως πηγές θα επιχειρήσουμε μια πληρέστερη κατά το δυνατό παρουσίαση της ζωής και της εθνικής δράσης του Μακεδόνα ιατροῦ. Ο Κωνσταντίνος Αργυρόπουλος αναφέρεται συχνά στις σελίδες αυτές στην αξία του έργου του πατέρα του. Μάλιστα προσφέρει πλήθος από άγνωστες και πολύτιμες πληροφορίες για την επαναστατική κινητοποίηση του ελληνισμού της Μακεδονίας και για την ιστορία της Κλεισούρας κατά την προαπελευθερωτική περίοδο.

Για την οικογένεια Αργυρόπουλου ιδιαίτερα διαφωτιστικά είναι τα στοιχεία που διασώζονται σε ένα προχειρογραμμένο φυλλάδιο του 1958, που συνέγραψε ο φαρμακοποιός Κωνσταντίνος Αργυρόπουλος. Το παλαιότερο γνωστό πρόσωπο της οικογένειας είναι ο Αργύριος Μπούρδας, που με την Αγνή Παπαγιάννη απέκτησαν έναν γιο, τον Κωνσταντίνο ή Κωττούλα, και μία κόρη τη Μαλαματή ή Ματή, σύζυγο κάποιου Λαλιώτη. Ο Κωττούλας παντρεύτηκε με την Αγνή Γ. Σιμώτα και απέκτησαν τέσσερα παιδιά, τον Αργύριο, τον Ιωάννη, την Κυράνω και την Κατε-

3. Ας σημειωθεί ότι η αρίθμηση των σελίδων αρχίζει από την 3η σελίδα, καθώς οι δυο πρώτες δεν είναι αριθμημένες. Μετά τη σελίδα 18 υπάρχουν οι σελίδες 19α, 19β, 19γ και 19δ, που πιθανόν προστέθηκαν, όταν ο Κ. Αργυρόπουλος ἔλαβε από τον γυμνασιάρχη Κ. Πηχεώνα το κομμάτι των Απομνημονευμάτων του Αναστ. Πηχεώνα που αφορούσε στον ιατρό Αργυρόπουλο.

4. Το άρθρο του Λαμπρινού είναι μια περίληψη του κειμένου του Κωνσταντίνου Αργυρόπουλου. Βλ. Χ. Λαμπρινός, «Ἐνας ἀφανὴς ἥρωας. Ὁ ἱατρὸς Ίωάν. Αργυρόπουλος καὶ ἡ μεγάλη προσφορὰ του», ἔφημ. *Μακεδονία*, 7 Ἀπριλίου 1974. Η βιογραφία δημοσιεύτηκε εν μέρει και ατελώς σε συνέχειες στην εφημερίδα *Κλεισούρα* του Συλλόγου των Απανταχού Κλεισουριέων «Ο Άγιος Μάρκος», από τον Ιούλιο του 1990 μέχρι και τον Ιούνιο του 1994. Στο φ. 72 οι δημοσιεύσεις διακόπηκαν στο σημείο που αναφέρεται η συνάντηση του ιατροῦ Αργυρόπουλου με τους αξιωματικούς Π. Μελά, Αν. Παπούλα και Αλ. Κοντούλη.

5. Αρχείο Νικολάου Σιώκη, *Έξιιστόρησις του Βίου και της Έθνικης Δράσεως του Ίωάννου Κ. Αργυροπούλου, ιατροῦ, ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Κωνσταντίνου Φαρμακοποιοῦ* (26 Ἀπριλίου 1971), σσ. 39-49 (στο εξής: *Έξιιστόρησις*).

ρίνα⁶. Ο Ιωάννης Αργυρόπουλος γεννήθηκε το 1852 στο Βογατσικό Καστοριάς, στα σχολεία του οποίου έλαβε την εγκύκλια παιδεία. Στη συνέχεια μετέβη στην Αθήνα και στον εκεί εγκατεστημένο αδελφό του Αργύριο, ο οποίος του διέθεσε τα απαιτούμενα χρήματα για τις μετέπειτα σπουδές του στο Γυμνάσιο και για την εγγραφή του στην ιατρική σχολή του πανεπιστημίου. Ο πατέρας τους Κωττούλας δε βρισκόταν πια στη ζωή, καθώς είχε δολοφονηθεί στην Πλεύνα της Βουλγαρίας, και την επιμέλεια του Ιωάννη είχε αναλάβει ο μεγαλύτερος αδελφός του⁷. Τιμώντας τον ο Ιωάννης μετέτρεψε το αρχικό επίθετο της οικογένειας, το Μπούρδας, σε Αργυρόπουλος⁸. Από τις αδερφές τους, η Κατερίνα, παντρεύτηκε με τον βογατσίωτη Δημήτριο Τσούρκα, πατέρα του ιδρυτή και πρώτου διευθυντή του περιοδικού *Μακεδονική Ζωή* Κλεόβουλου Τσούρκα, ενώ η Κυράνω πέθανε σε νεαρή ηλικία⁹.

Στην ιατρική σχολή ο Αργυρόπουλος προσελήφθη ως βοηθός του καθηγητή της χειρουργικής Ιωάννου από την Κορησό Καστοριάς και ειδικεύτηκε στην παθολογία και τη μαιευτική¹⁰. Μάλιστα για να ανταποκριθεί στα μεγάλα έξοδα προμηθευόταν ανθρώπινα οστά από το νεκροταφείο και αφού τα συναρμολογούσε σε σκελετό, τα μεταπωλούσε στους φοιτητές για μελέτη. Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του μετακλήθηκε στην Κωνσταντινούπολη από τον αδελφό του Αργύριο, ο οποίος τελειώνοντας τις σπουδές του πάνω στη ζωγραφική είχε εγκατασταθεί μόνιμα εκεί και είχε προσληφθεί στην υπηρεσία του Σουλτάνου ως αρχιζωγράφος των ανακτόρων¹¹. Εκεί ο Ιωάννης Αργυρόπουλος έλαβε την άδεια εξασκήσεως του ιατρικού επαγγέλματος και άνοιξε ιατρείο στη συνοικία Μπαλατά το 1874¹².

Στην Κωνσταντινούπολη ο ιατρός εισήλθε στους πνευματικούς και πατριωτικούς κύκλους και για πολλά χρόνια αργότερα διετέλεσε αρθρογράφος και ανταποκριτής της μαχητικής ελληνικής εφημερίδας *Νεολόγος*. Οι γνωριμίες του με τους εκεί εγκατεστημένους Δυτικομακεδόνες τον ώθησαν να εγγραφεί στη Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα και μάλιστα να εκλεγεί και μέλος της επιτροπής αναδιορθώσεως του κανονισμού της τον Αύγουστο του 1874¹³. Μεταξύ των Δυτικομακεδόνων γνώρισε και πολλούς Κλεισουριώτες που εργάζονταν εκεί. Αυτοί εξα-

6. Αρχείο Νικολάου Σιώκη, *Γενεολογικόν Δένδρον από τοῦ ἔτους 1800. Ἐκπονηθὲν ὑπὸ Κωνσταντίνου Ἰ. Αργυροπούλου Φαρμακοποιοῦ, Ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν ἔτει 1958* (στο εἶξῃ: *Γενεολογικόν*).

7. *Ἐξιστόρησις*, ὁ.π., σ. 1.

8. Αργυρόπουλος, «Ενθυμήματα», ὁ.π., σ. 3.

9. *Γενεολογικόν*, ὁ.π.

10. Μιχ. Παπαμιχαήλ, *Κλεισούρα Δυτικῆς Μακεδονίας, ἀκμή - πολιτισμὸς - ἀγῶνες - θυσίαι - ἱστορία - ἠθογραφία - λαογραφία (ἡ παλαιὰ Κλεισούρα ἀπὸ ἀρχαίων χρόνων μέχρι τοῦ 1913)*, ἄ.τ. 1972, σ. 151.

11. *Ὁ.π.*, σ. 151.

12. *Ἐξιστόρησις*, ὁ.π., σ. 1.

13. Η Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα είχε ιδρυθεί το 1871. Βλ. *Κανονισμὸς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μακεδονικῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος*, Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Ἀ. Κορομηλά 1874 Ἄνδρ. Δ. Κορομηλῆς, *Τὸ Βογατσικόν (Ἱστορία - Λαογραφία)*, ἔκδ. Συνδέσμου τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ Βογατσίωτῶν «Ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος», Θεσσαλονίκη 1972, σ. 96· Κων. Απ. Βακαλόπουλος, «Ἡ νεότερη καὶ σύγχρονη Μακεδονία στα Βαλκάνια», *Ελιμειακά*, ἔτ. 9ο, τ. 25 (Δεκέμβριος 1990) 84.

σφαλίζοντάς του ετήσια προκαταβαλλόμενη αμοιβή τον έπεισαν να εγκατασταθεί στην Κλεισούρα, που την εποχή εκείνη είχε περίπου 6.500 κατοίκους και είχε σημειώσει μεγάλη ακμή με το διαμετακομιστικό εμπόριο¹⁴.

Το 1886 παντρεύτηκε με την κλεισουριώτισσα Ασπασία Π. Παπαπέτρου¹⁵, με την οποία απέκτησε τέσσερις γιους, τον Κωνσταντίνο (1887–1984)¹⁶, τον Χαρίλαο (1891–1952)¹⁷, τον Γεώργιο (1898–1969)¹⁸, τον Μιλτιάδη (1900–1978)¹⁹, τον Δημήτριο (1904–1937) και μια κόρη την Ιφιγένεια²⁰.

Στην Κλεισούρα όμως παράλληλα με την εργασία του ανέλαβε και τα ηνία της τοπικής εθνικής κίνησης εναντίον των ρουμανιζόντων²¹. Ο ιατρός – με το όνομα

14. *Εξιστόρησις*, ό.π., σσ. 1-2. Στις σελίδες 2-14 περιγράφονται οι ληστρικές επιδρομές που πραγματοποιήθηκαν στην Κλεισούρα λόγω του πλούτου που είχε συγκεντρωθεί σε αυτήν από το διαμετακομιστικό εμπόριο.

15. Ήταν κόρη της Μαργιούλας Δούκα–Ζιούμου και του ιεροψάλτη του ναού του Αγίου Δημητρίου Κλεισούρας Πέτρου Ιω. Παπαπέτρου, χειρόγραφο βυζαντινής μουσικής του οποίου σώζεται στη βιβλιοθήκη του διαγόνου του Δημητρίου Μ. Αργυρόπουλου. Βλ. Ανέκδοτο χειρόγραφο βυζαντινής μουσικής του ψάλτη του Ιερού Ναού Αγ. Δημητρίου Κλεισούρας Πέτρου Γ. Παπαπέτρου (†10 Σεπτεμβρίου 1914).

16. Ήταν φαρμακοποιός. Είχε παντρευτεί με την κλεισουριώτισσα Ιφιγένεια Κωνστ. Βούτσια και είχαν αποκτήσει έναν γιο, τον φαρμακοποιό Ιωάννη Αργυρόπουλο.

17. Ο Χαρίλαος Αργυρόπουλος είχε σπουδάσει ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, όπου διατέλεσε βοηθός του καθηγητή της παθολογίας και της φυσιολογίας Σακοράφου και του ανατέθηκε η διεύθυνση του Ρωσικού Νοσοκομείου Προσφύγων Αθηνών. Εκεί παντρεύτηκε με τη Μαρία Σβορώνου. Είχαν υιοθετήσει έναν γιο, τον Αθανάσιο Ράκα–Αργυρόπουλο (γιο της Αννίκας και του Ζήση Ράκα). Το 1921 εγκαταστάθηκε πια μόνιμα στην Κλεισούρα και το 1924 ίδρυσε Σανατόριο μέσα στο δάσος, δίνοντάς του την ονομασία *Άναρρωτήριο Κλεισούρας Ήπειρωμακεδονομάχων «Ο Βασιλεύς Γεώργιος»*. Η κλινική που λειτουργούσε στο σπίτι πυρπολήθηκε στις 5 Απριλίου 1944 από τις γερμανικές δυνάμεις κατοχής που εκτέλεσαν και τη σύζυγό του. Πέθανε στην Αθήνα. *Λεύκωμα τῶν Ἐπιστημόνων τῆς Ἑλλάδος. Ἴατροί – Ὀδοντίατροι Μακεδονίας – Θράκης – Ἠπείρου – Στερεᾶς Ἑλλάδος – Πελοποννήσου – Νήσων*, Διεύθυνσις – Ἰδιοκτησία: Πέτρου Ν. Καλούδα, Θεσσαλονίκη 1933, σ. 321. Ἐφημ. *Κλεισούρα*, έτ. Β', φ. 53 (26.5.1938): Στεργ. Τριανταφύλλου, «Ἡ περίλαμπρος ἱστορία καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα τῆς Κλεισούρας», *Ἡμερολόγιον «Δυτικῆς Μακεδονίας»*, 1961, τ. Β', σ. 260 Γ. Τρύπης, *Κλεισούρα*, Φλώρινα ἄ.ἔ., σ. 26 Παπαμιχαήλ, ό.π., σ. 161.

18. Ήταν φαρμακοποιός στη Φλώρινα, όπου είχε παντρευτεί με την πισοδερίτισσα Αφροδίτη Παπαστεργίου και είχαν αποκτήσει τρία παιδιά, τον Ιωάννη, τον Ευάγγελο και την Αθηνά (Δουκεντζάκη). Το 1935 είχε εκλεγεί βουλευτής Φλώρινας, αλλά παραιτήθηκε παραχωρώντας τη θέση του στον Γ. Τσόντο–Βάρδα. Συνέβαλε στην αποκατάσταση των πληγέντων Κλεισουριέων κατά τη διάρκεια της σφαγής της 5ης Απριλίου 1944 από τις γερμανικές δυνάμεις κατοχής. Τριανταφύλλου, ό.π., σ. 261 Τρύπης, ό.π., σ. 28.

19. Ήταν παντρεμένος με την κλεισουριώτισσα Καλλιόπη Παρτάλη, με την οποία απέκτησε τέσσερα παιδιά, τον Ιωάννη (Ιώνα), τον Κωνσταντίνο, τον Δημήτριο και τον Κωνσταντίνο. Διετέλεσε πρόεδρος της κοινότητας Κλεισούρας κατά τα έτη 1935-1939, 1951, 1955 και 1965. Ἐφημ. *Κλεισούρα*, έτ. Α', φ. 24 (11.4.1937): Χρ. Σκ., «Κλεισούρα», έφημ. *Φωνή τῆς Καστοριάς*, περ. Β', έτ. 22ο, φ. 1037 (16 Ὀκτωβρίου 1966).

20. Ήταν παντρεμένη με τον Νικόλαο Δημητριάδη και είχαν τρία παιδιά, τον Δημήτριο, την Κατίνα και την Ελένη.

21. Γενικότερη αναφορά στη δράση του Αργυρόπουλου εναντίον του προσηλυτισμού που ασκούσαν οι ρουμανίζοντες γίνεται σε τετράδιο του γυμνασιάρχου Κων. Αν. Πηχεώνα, που επιγράφεται «Πρόχειρον σημειωμάτων» (σσ. 23-24). Βλ. Σύλλογος «Φίλοι Μουσείου Μακεδονικού Ἄγωνα Νομοῦ Καστοριάς» (ΣΦΜΜΑ) 1872-1960, *Ἀρχεῖο οἰκογενείας Ἀναστασίου Ἡ. Πηχεώνα καὶ Κων/νου Ἀν. Πηχεώνα* (στο εξής: *Ἀρχεῖο οἰκογενείας Πηχεώνα*).

αυτό ήταν γνωστός στην ευρύτερη περιφέρεια – επιστατούσε στη μεταφορά όπλων, την κατάρτιση ομάδων για την απόκρουση των κομιτατζήδων και τη συλλογή πληροφοριών για τις κινήσεις των Τούρκων και των Βουλγάρων. Γράφει χαρακτηριστικά ο γιος του: *Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη του, ὑπερίσχυεν πολλάκις τοῦ πρὸς τὴν οἰκογένειάν του καθήκοντός του, διότι, ἐνῶ αἱ ἀμοιβαὶ ἐκ τῆς ἐργασίας του ἦσαν ἀρκεταί, δὲν κατόρθωσεν νὰ σχηματίσῃ χρηματικὸν κεφάλαιον, διότι ἐξόδευε τὰ χρήματά του κατὰ τὰς πολλὰς συλλήψεις καὶ φυλακίσεις του, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐθνικῶν συναισθημάτων του*²².

Ἡ εμπλοκή του Αργυρόπουλου στη διαμάχη των Κλεισουριέων εξαιτίας της ρουμανικής προπαγάνδας είχε ως αποτέλεσμα τη συκοφάντησή του από τον Αβδελλιώτη ρουμανοδιδάσκαλο Απόστολο Μαργαρίτη (1832–1903), που ήταν εγκατεστημένος στην Κλεισούρα από τον Νοέμβριο του 1855 μαζί με την οικογένειά του. Ο Μαργαρίτης λοιπόν κατήγγειλε στις τουρκικές αρχές ότι ο Αργυρόπουλος ήταν αναμειγμένος στην οργάνωση επανάστασης εναντίον της τουρκικής κυβέρνησης²³. Ο ιατρός που είχε ήδη μνηθεί στη Νέα Φιλική Εταιρεία από τον ίδιο τον εμπνευστή της Αναστάσιο Πηχεώνα και τον Νικόλαο Φιλιππίδη συνέχισε τον αγώνα του και μάλιστα στήριζε και τροφοδοτούσε τα ανταρτικά σώματα της περιοχής²⁴. Στον αγώνα κατά των ρουμανιζόντων της Κλεισούρας μπαίνει τον Φεβρουάριο του 1862

22. *Ἐξιστόρησις*, *ό.π.*, σ. 1.

23. Τετράδιο του γυμνασιάρχου Κων. Αν. Πηχεώνα που επιγράφεται «Πρόχειρον σημειωμάτων», *Ἀρχεῖο οἰκογενείας Πηχεώνα*, *ό.π.*, σσ. 23-24· *Ἐξιστόρησις*, *ό.π.*, σσ. 14-15.

24. Γ. Μόδης, *Ὁ Μακεδονικὸς Ἄγων καὶ ἡ νεώτερη μακεδονικὴ ἱστορία*, Ε.Μ.Σ., [Μακεδονική Βιβλιοθήκη, ἀρ. 26], Θεσσαλονίκη 1967, σσ. 130-135· Ἀριστ. Χ. Κωστόπουλος, *Ἡ συμβολὴ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τοῦ ἔθνους (Ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς εἰς τοὺς Τούρκους μέχρι καὶ τοῦ 1878)*, ἔκδ. Συνδέσμου Γραμματῶν καὶ Τεχνῶν Νομοῦ Κοζάνης, Θεσσαλονίκη 1970, σσ. 140-141· Κορομήλης, *ό.π.*, σ. 96· Παπαμιχαήλ, *ό.π.*, σ. 151· Κων. Απ. Βακαλόπουλος, *Νεότερη ἱστορία τῆς Μακεδονίας (1830-1912)*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 62· του ἴδιου, *Μακεδονία καὶ Τουρκία, 1830-1878*, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 161· Ν. Λούστας, «Νέα Φιλική Εταιρεία: Οι μυστικές οργανώσεις των Βορείων Μακεδόνων», *Μακεδονικὴ Ζωή*, τ. 309 (Φεβρουάριος 1992) 31· Αντ. Μιχ. Κολτσίδας, *Ιδεολογικὴ συγκρότηση καὶ εκπαιδευτικὴ οργάνωση των Ἑλληνοβλάχων στο Βαλκανικὸ ὄριον (1850-1913). Ἡ ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ διάσταση*, ἐκδ. οἶκος Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 132-133, 407-408 (στο ἐξῆς: *Ιδεολογικὴ συγκρότηση*)· Κ. Αν. Πηχιῶν, *Περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ Διαλέξεως – Ομιλίας*, ἐπιμ. Αν. Κ. Πηχιῶν, Αθήναι 1994, σ. 33· Αθ. Τζινίκου-Κακούλη, *Γιατροὶ στον Μακεδονικὸ Ἀγῶνα*, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 12 (στο ἐξῆς: *Γιατροί*)· Αν. Κ. Πηχιῶν, *Μακεδόνες καὶ Μακεδονικὸς Ἀγῶνας*, Καστοριά 1997, σ. 8· Αθ. Τζινίκου-Κακούλη, «Οἱ γιατροὶ στον Μακεδονικὸ Ἀγῶνα», ἐφημ. *Κλεισούρα*, περ. Γ', ἔτος 13ο, φ. 126 (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1999) (στο ἐξῆς: «Οἱ γιατροί»)· Περ. Βακουφάρης, «Ἱστορικὸ περιγράμμα τῆς Κλεισούρας», *Πρακτικὰ Ἐπιστημονικοῦ Συμποσίου γιὰ τὴν Κλεισούρα, Κλεισούρα, Κυριακὴ 3 Ἀυγούστου 1997*, Καστοριά 2000, σ. 76 (στο ἐξῆς: «Ἱστορικὸ περιγράμμα»)· Αθ. Τζινίκου-Κακούλη, «Τρεῖς Μακεδονομάχοι γιατροὶ τῆς Κλεισούρας», *Πρακτικὰ Ἐπιστημονικοῦ Συμποσίου γιὰ τὴν Κλεισούρα, Κλεισούρα, Κυριακὴ 3 Ἀυγούστου 1997*, Καστοριά Ἀπριλίου 2000, σσ. 127, 132 (στο ἐξῆς: «Τρεῖς Μακεδονομάχοι»)· Γ. Ἐξαρχος, *Οἱ Ἑλληνοβλάχοι (Αρμάνοι)*, τ. Β', ἐκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2001, σσ. 113-115, 288· Αντ. Μιχ. Κολτσίδας, *Ἱστορία του Μοναστηρίου τῆς Πελαγονίας καὶ των περιχώρων. Ἡ ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ διάσταση του ἐλληνισμοῦ του Μοναστηρίου καὶ τῆς ευρύτερης περιοχῆς. Συμβολὴ στην ἱστορία του Βόρειου Ἑλληνισμοῦ*, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 554 (στο ἐξῆς: *Ἱστορία του Μοναστηρίου*).

και ο Πηχεώνας, όταν διορίζεται δημοδιδάσκαλος στα ελληνικά σχολεία της Κλεισούρας, όπου έρχεται σε σύγκρουση με τον διαβόητο πράκτορα των Ρουμάνων και τέως ελληνοδιδάσκαλο Μαργαρίτη, ο οποίος συνεργαζόταν στενά με τους προξένους της Αυστρίας και της Ρωσίας, αλλά και τον ιεραπόστολο των Λαζαριστών ιερωμένο Faverial στο Μοναστήρι με απώτερο σκοπό τον προσηλυτισμό σλαβόφωνων και των βλαχόφωνων της ευρύτερης περιοχής²⁵. Τα προβλήματα μάλιστα που δημιουργούσε ο «απόστολος» των ρουμανιζόντων και οι ομοϊδεάτες του στην Κλεισούρα και στα λαμπρά εκπαιδευτικά της ιδρύματα απασχόλησαν συχνά τον τύπο της εποχής²⁶.

Τον Ιανουάριο του 1888 ο Αργυρόπουλος συνελήφθη και φυλακίστηκε με άλλους δεκαπέντε προκρίτους της Κλεισούρας στις φυλακές αρχικά της Καστοριάς, έπειτα της Φλώρινας και τέλος του Μοναστηρίου²⁷. Μετά τη σύλληψη επακολούθησαν έρευνες της τουρκικής αστυνομίας για ανεύρεση ενοχοποιητικών στοιχείων στην οικία του Αργυρόπουλου, αλλά και σε οικίες Κλεισουριέων στη Θεσσαλονίκη μετά από υποδείξεις του Μαργαρίτη και των οπαδών του²⁸. Μεταξύ των εγγράφων που συγκεντρώθηκαν προς εξέταση ο συνοδευών την αστυνομία κλεισουριώτης ρουμανοδιδάσκαλος Γεώργιος Πάπα έβαλε και μια πλαστή επιστολή με το παρακάτω κείμενο:

25. Ο Αναστάσιος Πηχεώνας διεκτραγωδεί τα γεγονότα που προκαλούσαν οι ρουμανιζόντες για να προσεταιριστούν τους κλεισουριώτες σε ένα ολιγοσέλιδο φυλλάδιο με τίτλο *Προσλαλιά άπαγγελθείσα έν Κλεισούρα τής Μακεδονίας προδ τής έναρξεως των εξέτάσεων υπό του Ά. Η. Πηχιώνος, Έλληνοδιδασκάλου του ιδιωτικού εκπαιδευτηρίου και Λόγος έκφωνηθείς υπό του αυτού κατά την έναύσιον τελετήν τής των βραβείων διανομής τελεσθείσης την 27 Ιουνίου 1865*, Έν Άθήναις έκ του Τυπογραφείου Ίω. Κασσανδρέως και Σία 1865. Στην Καστοριά, όπου είχε διοριστεί δημοδιδάσκαλος στα 1865, ίδρυσε Εθνική Επιτροπή μαζί με τους ιατρούς Ίω. Σιώμο, Αργ. Βούζα, Νικ. Τουτουντζή, Βασ. και Νικ. Ωρολογόπουλο. Άπ. Σαχίνης, «Η έθνικη κίνησης εις την περιοχην Καστοριάς», έφημ. *Φωνή τής Καστοριάς*, περ. Β', έτ. 24ο, φ. 1139 (4 Νοεμβρίου 1968) Παπαμιχαήλ, ό.π., σσ. 165-166.

26. Έφημ. *Έρμης*, φ. 399 (1.6.1879), φ. 524 (2.9.1880), φ. 529 (19.9.1880). Έφημ. *Φάρος τής Μακεδονίας*, φ. 561 (29.5.1881), φ. 599 (10.9.1881), φ. 1235 (20.4.1888) και 1286 (9.11.1888).

27. Στην Κλεισούρα συνελήφθησαν επίσης ο βογατσιώτης δημοδιδάσκαλος Ιωάννης Βαδραχάνης και δεκαπέντε πρόκριτοι, μεταξύ των οποίων και οι Τασιούλας Πίνδος, Κων. Βήκας, Ιωάννης Ιώβης, Γεώργιος Πάτσας, Ανδρέας Τσέκας, Νικόλαος Μάου, Κων. Χερτούρας, Αναστ. Πίστας, Δημήτριος Μυρώνης, Κόκκος, Δούκας, Παπαπέτρου και Γιαννάκης Νέσσας. Παρόμοιες συλλήψεις αγωνιστών έγιναν όπως γράφει ο Πηχεώνας στα απομνημονεύματά του και στη Νέβεςκα, την Καστοριά, τη Φλώρινα, την Κοζάνη, την Κορυτσά, το Μοναστήρι, τη Θεσσαλονίκη και την Κωνσταντινούπολη. Εκείνη τη νύκτα συνελήφθησαν και οι ιατροί Ιωάννης Σιώμος και Αργύριος Βούζας. Ο αριθμός των συλληφθέντων κλεισουριέων είχε ανέλθει στους 70. Έφημ. *Φάρος τής Μακεδονίας*, φ. 1208 (13.1.1888), φ. 1218 (23.1.1888), φ. 1238 (8.5.1888) Σκ., ό.π., φ. 1036 (9 Οκτωβρίου 1966) Σαχίνης, ό.π., φ. 1145 (15 Δεκεμβρίου 1968) Παπαμιχαήλ, ό.π., σσ. 151-152, 176 Κων. Απ. Βακαλόπουλος, *Ο βόρειος Ελληνισμός κατά την πρώτη φάση του Μακεδονικού Αγώνα (1878-1894)*. Απομνημονεύματα Αναστάσιου Πηχεώνα, Ι.Μ.Χ.Α., Θεσσαλονίκη 1983, σσ. 228, 243 (στο εξής: *Ο βόρειος Ελληνισμός*) Κολτσιδάς, *Ιδεολογική συγκρότηση*, ό.π., σ. 143 Τζινίκου-Κακούλη, «Τρεις Μακεδονομάχοι», ό.π., σ. 133 Κολτσιδάς, *Ιστορία του Μοναστηρίου*, ό.π., σ. 135.

28. Βλ. ανταποκρίσεις στην έφημ. *Έρμης*, φ. 1208 (13.1.1888), φ. 1218 (23.1.1888), φ. 1237 (4.5.1888), φ. 1238 (8.5.1888) Τζινίκου-Κακούλη, «Τρεις Μακεδονομάχοι», ό.π., σ. 132.

Ἀθήναι, 5 Ἀπριλίου 1885

Κύριε Ἰατρέ,

Ὁ Ἀρχηγὸς τῶν ληστῶν Βασιλάκης ἀναχωρεῖ σήμερον. Σᾶς ἀποστέλλομεν μετὰ αὐτὸν 50 ὄπλα *châssepots* καὶ 4 κιβώτια πολεμοφοδίων. Νὰ διανεμίητε αὐτὰ εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Εἶπατε εἰς αὐτοὺς νὰ καίουν χωριά, νὰ φονεύουν Τούρκους, νὰ αἰχμαλωτίζουν ἀνθρώπους ἄνευ διακρίσεως θρησκείας καὶ νὰ τοὺς ἀπάγουν εἰς τὰ ὄρη. Ἐν μιᾷ λέξει, ἅς διαπράττουν παντὸς εἴδους ἀγριότητας. Ἐκ συμφώνου μετὰ τὸν Πηχιῶν, ἀποστέλλετε ἀναφορὰς καὶ ἀνταποκρίσεις ἐπὶ τῶν ὠμοτήτων διαπραχθεισῶν παρὰ τῶν κτηνῶν τῶν ὄρεων (ληστῶν) διὰ νὰ πιστεύουν ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ βασιλεύει διαρκῆς ἀναρχία καὶ ὅτι ἡ τουρκικὴ διοίκησις δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν καλὴν τάξιν καὶ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν. Ἐὰν αἱ οἰκογένειαι τῶν ἐπαναστατῶν ἔχουν ἀνάγκην χρημάτων ἀποσύρατε (*tirez*) ἀναλάβετε τοιαῦτα παρὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ κ. Μ..... Εἶθε ὁ καλὸς Θεὸς νὰ σᾶς σώσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους!

Φίλιππος

Τὴν ἐπιστολὴ δημοσίευσεν με σχετικὴ ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Κλεισούρα τῆς 24ης Φεβρουαρίου 1888, ἡ γαλλόφωνη εφημερίδα τῆς Βουδαπέστης *Revue de Hongrie et d'Orient* (=Ἐπιθεώρηση τῆς Ουγγαρίας καὶ τῆς Ανατολῆς)²⁹ γράφοντας τὰ ἐξῆς: Ὁ διορισμὸς τῆς αὐτοῦ Ἐξοχότητος τοῦ Χαλῆλ Ρεφὰτ πασᾶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τοῦ Βιλαετίου Μοναστηρίου, ὑπῆρξεν εὐεργετικὸς διὰ τὸν λαὸν τῆς Μακεδονίας καὶ μεγάλο πλεονέκτημα διὰ τὰ πολιτικὰ συμφέροντα καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀφοῦ ἐκκαθάρισε τὴν χώραν ἐκ τῆς ληστείας, τῆς ὁποίας τὰ ἐπακόλουθα δὲν ἤμποροῦσαν νὰ εἶναι παρὰ ὀλέθρια διὰ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, αὐτὸς ὁ ἀνώτατος λειτουργὸς ἔθεσε τὸν δάκτυλον εἰς μίαν ἄλλην πληγὴν, ὅχι ὀλιγώτερον γαγγραινώδη ἀπὸ τὴν τῆς ληστείας. Ἐχὼν γνῶσιν ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Πηχιῶν, ὅτι αἱ καταχθόνιοι μηχανορραφαί διευθυνόμεναι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας Προξένους καὶ Ἐπισκόπους, εἶχον τὰς διακλαδώσεις τῶν ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τῆς Μακεδονίας, καὶ τῆς Ἡπείρου ἐν ὄψει ὑποθάλψεως ἐξεγέρσεως ἢ ἐκδηλώσεων ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς ὑποθέσεως (ζητήματος) ἐπὶ ζημίᾳ τῆς αὐτοκρατορίας, ἢ αὐτοῦ ἐξοχότης ὁ Χαλῆλ Ρεφὰτ πασᾶς, ἔλαβε μέτρα πολὺ εὐεργετικὰ διὰ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς αὐτὰς (τὰς μηχανορραφίας). Ἐρευναι καὶ ἀναζητήσεις ἔγιναν εἰς Μοναστήριον, εἰς Νέβεσκαν καὶ εἰς Κορυτσάν. Τελευταίως ὁ νέος Καϊμακάμης τῆς Καστορίας Ἀβδουραχιμὰν μπέης, ἀξιωματοῦχος ἀκέραιος καὶ παρατηρητῆς, καὶ ὁ Χαφουζ ἐφέντης, πρώην Μουδύρης εἰς τὴν Βλαχοκλεισούραν, ἔκαμαν ἐρεῦνας ἐκεῖ εἰς τοὺς Ἑλληνας καθηγητὰς, εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον,

29. Ἡ ἐπίμαχη ἐπιστολὴ καὶ ἡ σχετικὴ ἀνταπόκριση τῆς εφημερίδας περιέχονται στο Β. Γ. Αντωνιάδου, *Αἴγλη ἐν ζόφῳ ἦτοι τὸ Μαρτυρολόγιον τῶν δύο συγχρόνων ἐθνομαρτύρων Φιλιππίδου καὶ Πασχίδου*, τ. Α', Ἐν Τεργέστη τῆς Αὐστρίας 1900, σσ. 109-111, 117-119. Βλ. ἐπίσης Μόδης, ὁ.π., σσ. 133-135· Βακαλόπουλος, *Ὁ βόρειος Ἑλληνισμὸς*, ὁ.π., σσ. 113-114, 443-444· Τζινίκου-Κακούλη, «Τρεῖς Μακεδονομάχοι», ὁ.π., σ. 133. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ γιος τοῦ Ἀπόστολου Μαργαρίτη Τάκης ἦταν ἀνταποκριτὴς τῆς εφημερίδας. Α. Th. Spiliotopoulos, *Les vlachophones Grecs et la propagande Roumaine*, Athènes 1910, σ. 69.

εἰς τὸν ἰατρὸν καὶ εἰς τοὺς ἐφόρους τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων. Κατέλαβον παρ' αὐτοῖς ἀρκετὰ πράγματα. Ἄνευ ἀναβολῆς, οἱ κύριοι αὐτοί, δέκα τὸν ἀριθμὸν, ἐφυλακίσθησαν καὶ ἐνεκλείσθησαν χωρισμένως. Αἱ ἀλληλογραφίαι τῶν εἶναι πάρα πολὺν σοβαραί. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ πολλοὶ ἐπίσκοποι ἐνοχοποιοῦνται κατὰ βάσιν. Εἶναι ζήτημα ἐπαναστάσεως ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν ὄπλα *châssepots* εἰς Βλαχοκλεισούραν. Παρὰ τῷ ἰατρῷ Ἀργυροπούλῳ, ἀνταποκριτῇ τῆς πανελληνίου ἐφημερίδος «Νεολόγος» εὔρον μεταξὺ τῶν ἄλλων τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν: (τὴν παραπάνω) (Σ.Σ. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἀπεστάλη πρὸς τὸν ἰατρὸν Ἀργυρόπουλον εἰς Κλεισούραν, ἀπὸ τὸν Νικόλαον Φιλιππίδην ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ποὺ ὑπογράφεται μὲ τὸ ψευδώνυμον «Φίλιππος»). Το κείμενο αὐτὸ συνοδευόταν καὶ με τὸ παρακάτω υστερόγραφο: Ἡ ἐπιστολὴ ἀνεγνώσθη εἰς Βλαχοκλεισούραν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Δικαστηρίου. Οἱ Ἕλληνες καθηγηταί, ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος καὶ οἱ ἔφοροι τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων, ἐνοχοποιοῦνται ἀκόμη περισσότερον. Ἀλλὰ δὲν ἀνέγνωσαν δημοσίᾳ τὴν ἀλληλογραφίαν τῶν, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἔχουν συνενόχους. Ἦδη ὁ ἓνας ἐκ τῶν συνενόχων ὁ Τσιότσιος Λέκκου συνελήφθη εἰς Θεσ/νίκη. Τέσσαρες χωροφύλακες τὸν ὀδήγησαν ἐδῶ καὶ ἀκολούθως ἔρριψαν αὐτὸν εἰς τὴν φυλακὴν. Καθημερινῶς συλλαμβάνουν καὶ ἄλλους συνενόχους...³⁰. Ὅπως μπορεῖ νὰ συμπεράνει κανεῖς, ἡ ἐφημερίδα τάσσεται υπὲρ τῶν οθωμανικῶν ἀρχῶν καὶ συναινεῖ στὴν ἀποψη ὅτι προετοιμαζόταν ἐπανάσταση ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ τοὺς Ἕλληνες προκρίτους· μάλιστα ἡ ἐλληνικὴ ἐφημερίδα *Νεολόγος* ἐπέκρινε τὸν Χαλὴλ Ριφάτ πασά καὶ κατηγοροῦσε τὴν ἐφημερίδα *Revue de Hongrie et d'Orient* ποὺ υποστήριξε τὴν Οθωμανικὴν αυτοκρατορίαν³¹. Ἄλλη μιὰ πλαστὴ ἐπιστολὴ με ἴδιο ἀποστολέα ἀπευθυνόμενὴ πρὸς τὸν Κλεισουριώτη Συμεῶν Τσέγκα, ἀνέφερε χαρακτηριστικὰ ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος εἶχε παραλάβει πολεμοφόδια μὲσω τοῦ καπετάνιου Ζούρκα καὶ ἔπρεπε νὰ τα μοιράσει στοὺς ἀντάρτες³².

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἀναγνώσθη καὶ στὴ δίκη τοῦ Ἀργυρόπουλου, ποὺ ἐγένετο στὸ τουρκικὸ στρατοδικεῖο τοῦ Μοναστηρίου στὶς 20 Ἰουλίου 1888, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ ἰατρός παρατήρησε ὅτι ἦταν γραμμὴν ἐντελὴ καὶ κλειστὴν χαρτί καὶ ζήτησε ἀπὸ τοὺς δικαστὲς νὰ ἀποφανθοῦν περὶ τοῦ πῶς ἦταν δυνατὸν ἐπιστολὴ μεταφερόμενη «εἰς τὰ θυλάκια τῶν ἀνταρτῶν» γιὰ πολλὰς μέρας νὰ μὴν φέρει κανένα ἴχνος τσαλακώματος καὶ φθοράς³³. Ἐτσι μετὰ τὴν ἀνάκρισιν τοῦ ἰατροῦ ἀπὸ τὸν Χασάν Χαφούζ ἐφέντη ἐπιτεύχθη ἡ ἀποφυλάκισή του³⁴.

30. Ἐξιστόρησις, ὁ.π., σσ. 15-19δ.

31. Σαχίνης, ὁ.π., φ. 1144 (8 Δεκεμβρίου 1968), 1157 (16 Μαρτίου 1969), 1158 (23 Μαρτίου 1969)· Βακαλόπουλος, *Ὁ βόρειος Ἑλληνισμός*, ὁ.π., σ. 236.

32. Καὶ οἱ δύο ἐπιστολὲς σώζονται στὰ ἀυστριακὰ ἀρχεῖα στὸν φάκελο HHS, PA, XXXVIII, t. 270, Monastir, 10 Μαρτίου 1888, n. 17. Βλ. Βακαλόπουλος, *Ὁ βόρειος Ἑλληνισμός*, ὁ.π., σσ. 236-237· Τζινίκου-Κακούλη, «Τρεῖς Μακεδονομάχοι», ὁ.π., σ. 133.

33. Ἡ ἀθωότητά καὶ ἡ μετέπειτα ἀποφυλάκισή τοῦ Ἀργυρόπουλου στηρίχθη στὴ μὴ ἀυθεντικότητά τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, με τὶς ὁποῖες ἐπιχείρησαν νὰ τὸν ἐνοχοποιήσουν οἱ ρουμανίζοντες, ἀλλὰ καὶ στὶς ἀντιφάσεις στὶς ὁποῖες περιέπεσαν οἱ δύο μάρτυρες κατηγορίας, ὁ κλεισουριώτης ρουμανοδιδάσκαλος Γεώργιος Πάππα καὶ ἓνας ἐξαρχικὸς, Βακουφάρης, ὁ.π., σ. 77· Τζινίκου-Κακούλη, ὁ.π., σ. 134.

34. Ἐφημ. *Φάρος τῆς Μακεδονίας*, φ. 1243 (25.5.1888), φ. 1262 (3.8.1888).

Η δράση όμως των ρουμανιζόντων δεν σταμάτησε εδώ. Παρά τη μετάβαση του ίδιου του Μαργαρίτη στην Κωνσταντινούπολη τον Απρίλιο του 1888 για διαπραγματεύσεις με την Πύλη, οι οπαδοί του στην Κλεισούρα με επικεφαλείς τον μουχτάρη Αναστάσιο ή Τασιούλα Στεφίκη και τον γιο του Μαργαρίτη, Τάκη, συνεχίζουν τις καταγγελίες επιφανών κατοίκων στις τουρκικές αρχές. Μάλιστα ο μουχτάρης ευθυνόταν και για ένα όπλο που είχε βρεθεί στο σπίτι του ιατρού³⁵. Την ίδια εποχή οι ρουμανίζοντες μεταθέτουν το πεδίο δράσης τους και στην ιδιαίτερη πατρίδα του Αργυρόπουλου, το Βογατσικό, όπου υπό την καθοδήγηση του γιου του μουχτάρη Τασ. Στεφίκη επιχειρήσαν να συκοφαντήσουν τους εκεί προκρίτους με πλαστές επιστολές, αλλά εκδιώχθηκαν από βογατσιώτες των οποίων προίστατο ο αδελφός του ιατρού, Αργύριος³⁶. Αλλά και ο Μαργαρίτης κατά την παραμονή του στην Πόλη δεν παρέμεινε αδρανής, αλλά φρόντισε να συκοφαντήσει τους εκεί εγκατεστημένους Κλεισουριώτες και να προκαλέσει έρευνες των αρχών στα σπίτια τους³⁷.

Το 1889 ο Αργυρόπουλος αποφυλακίσθηκε και χωρίς να πτοηθεί εξακολούθησε να αγωνίζεται εναντίον της ρουμανικής προπαγάνδας³⁸, παρά τις εκ νέου ανακρίσεις εκ μέρους των τουρκικών αρχών τον Ιανουάριο του έτους εκείνου³⁹. Στενοί συνεργάτες του ήταν οι δημοδιδάσκαλοι και κυρίως οι Ιωάννης Βαδραχάνης, Νικόλαος και Γιαννάκης Νέσσα, Τασιούλας Πίνδου, Γεώργιος Πάτσα και Γεώργιος Λέκκου⁴⁰. Οι ρουμανίζοντες με επικεφαλής τους τον ιερέα Νικόλαο Ποπέσκου ή Παπαφλέσσα, αδερφό του περιβόητου ρουμανίζοντα αρχιμανδρίτη Βενιαμίν Ποπέσκου⁴¹, και με τη συνδρομή των τουρκικών αρχών σχεδίαζαν τότε να καταλάβουν την εκκλησία του Αγίου Νικολάου με σκοπό να λειτουργούν εκεί μόνο αυτοί. Οι κάτοικοι όμως το πληροφορήθηκαν και την Κυριακή εκείνη εκκλησιάστηκαν στον ναό και οι ενορίτες του ναού του Αγίου Δημητρίου. Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης του Αποστόλου από τον μαθητή Μάρκο Μούσια, εμφανίστηκε το παιδί κάποιου ρουμανίζοντα για να τον απαγγείλει ρουμανιστί, αλλά αμέσως άρχισαν διαπληκτισμοί Ελλήνων και ρουμανιζόντων εκκλησιαζόμενων. Κατά τη διάρκεια του ξυλοδαρμού που ακολούθησε, ο Αργυρόπουλος έσπασε στα κεφάλια των ρουμανιζόντων το ασημοκόλιπο

35. Βλ. σχετικές ανταποκρίσεις στην έφημ. *Φάρος της Μακεδονίας*, φ. 1237 (4.5.1888), φ. 1238 (8.5.1888), φ. 1241 (18.5.1888), φ. 1246 (4.6.1888), φ. 1253 (2.7.1888).

36. *Ο.π.*, φ. 1261 (30.7.1888).

37. *Ο.π.*, φ. 1276 (1.10.1888).

38. *Εξιστόρησις*, ό.π., σ. 198. Δημοτική Βιβλιοθήκη Καστοριάς (ΔΒΚ) 1928 περίπου, Ανέκδοτο χειρόγραφο του Καστοριανού λόγιου Χρυσού Καραγκούνη με τίτλο «Σχολεία - Διδάσκαλοι - Εδεργέται Καστοριάς», σ. α'.

39. Έφημ. *Φάρος της Μακεδονίας*, φ. 1301 (11.1.1889)· Βακαλόπουλος, ό.π., σσ. 247-248.

40. Παπαμιχαήλ, ό.π., σ. 152.

41. Ο αρχιμανδρίτης Βενιαμίν Ποπέσκου ή Παπαφλέσσας απέστειλε βιογραφικό σημείωμά του με «διατριβή» του στην εφημερίδα *Νεολόγος* Κωνσταντινουπόλεως στις 4 Ιουνίου 1892. Περί των αδελφών Ποπέσκου βλ. Παπαμιχαήλ, ό.π., σ. 175· Ι. Αδάμου, «Ξένες προπαγάνδες στην προξενική περιφέρεια Μοναστηρίου», περ. *Αριστοτέλης*, έτ. 38ο, τ. 243-244 (Μάιος - Αύγουστος 1997) 92-93 (στο εξής: «Ξένες προπαγάνδες», τ. 243-244) της ίδιας, «Ξένες προπαγάνδες στην προξενική περιφέρεια Μοναστηρίου», περ. *Αριστοτέλης*, έτ. 38ο, τ. 245-246 (Σεπτέμβριος - Δεκέμβριος 1997) 8-16, σημ. 11 και 22-25 (στο εξής: «Ξένες προπαγάνδες», τ. 245-246).

μπαστούνι του από έβενο και τα κομμάτια του τα διατηρούσε για πολλά χρόνια προς ανάμνηση του γεγονότος εκείνου. Μετά τις συμπλοκές ακολούθησαν ανακρίσεις των αναμιχθέντων Ελλήνων στην Καστοριά και οι τοπικές αρχές της Κλεισούρας διατάχθηκαν από τους Τούρκους να εκκλησιάζονται εκ περιτροπής στον ναό του Αγίου Νικολάου οι Έλληνες και οι ρουμανίζοντες⁴². Επιτυχία των ρουμανιζόντων την εποχή εκείνη ήταν και η κατάληψη των εκπαιδευτηρίων της Κλεισούρας, στα οποία δίδαξε έπειτα ο κλεισουριώτης Νικ. Μυρώνης⁴³. Η συκοφαντική δυσφήμιση του Αργυρόπουλου και των άλλων προκρίτων της Κλεισούρας είχε ως αποτέλεσμα τη συχνή φυλάκιση, ανάκριση και προσαγωγή τους στα δικαστήρια με αποτέλεσμα οι Καστοριανοί να λένε συχνά στον ιατρό: *Πάλι γιατρὲ σὲ φέρανε*;⁴⁴.

Τον Σεπτέμβριο του 1889 ο έλληνας πρόξενος του Μοναστηρίου Γ. Φοντανάς κατήγγειλε προς τον γενικό διοικητή Χαλήλ Ριφάτ τις προσπάθειες των ρουμανοδιδασκάλων να καταλάβουν δια της βίας τα ελληνικά εκπαιδευτήρια της Κλεισούρας και την επίρριψη ευθυνών για τον φόνο στα 1888 του Mussa, καβάση (=οπλοφόρου συνοδού) του Απόστολου Μαργαρίτη, στους έλληνες προκρίτους της κωμόπολης, αλλά διαμαρτυρήθηκε έντονα και για τη στάση του Διευθυντή της αστυνομίας Αλάι μπέη, που με τη συνεργασία του γιου του Μαργαρίτη, Τάκη, είχε υπεξαιρέσει μια επιστολή των αδελφών Μαυραγάνη προς τον ιατρό Αργυρόπουλο με την οποία ζητούνταν η δια κοινής αναφοράς συνδρομή του Μητροπολίτη Πελαγονίας για την αποφυλάκιση των φυλακισμένων στο Μοναστήρι Κλεισουριέων⁴⁵.

Την περίοδο εκείνη η οθωμανική και η ρουμανική προπαγάνδα συνήθιζαν να παραλαμβάνουν τους άπορους μαθητές και να τους αποστέλλουν προς συνέχιση των σπουδών τους ή στη Ρουμανία ή στα ξενόγλωσσα σχολεία της Τουρκίας, για να τους έχουν στη συνέχεια όργανα προς επίτευξη των σκοπών τους. Ένας από αυτούς τους μαθητές ήταν και ο Συμεών Στεφ. Βαρβέρης, που αφού σπούδασε ιατρική με υποτροφίες στο τουρκικό πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης, μετά την αποφοίτηση το 1890 εστάλη με ενέργειες της ρουμανικής προπαγάνδας στην Καστοριά ως αστίατρος. Πρώτο μέλημα του Βαρβέρη ήταν η ενίσχυση των ρουμανιζόντων της γενέτειράς του Κλεισούρας και κυρίως η δωροδοκία του Αργυρόπουλου και μετέπειτα η απομάκρυνσή του από την κωμόπολη και η εγκατάστασή του στη Θεσσαλονίκη. Ο Αργυρόπουλος όμως, αφού άκουσε τις φιλοφρονήσεις του Βαρβέρη και αρνήθηκε να χρηματιστεί, του απάντησε με τα

42. *Εξιστόρησις, ό.π.*, σσ. 19δ-20.

43. Έφημ. *Φάρος τής Μακεδονίας*, φ. 1320 (18.3.1889), φ. 1321 (22.3.1889), φ. 1335 (17.5.1889).

44. *Εξιστόρησις, ό.π.*, σ. 20. Για τα γεγονότα που προκαλούσαν στην Κλεισούρα για πολλά χρόνια οι ρουμανίζοντες βλ. Ap. Mărgărit, «Apostol Mărgărit si scolile române de peste Dunare», *Convorbiri Literare* 8 (1874-1875), nr. 6, 235-247 / nr. 7, 264-282. Έφημ. *Φάρος τής Μακεδονίας*, φ. 1235 (20.4.1888)· Th. T. Burada, *Cercetări despre Școalele Românești din Turcia*, București 1890, σσ. 27-29, 36-43, 105-106· Spiliotopoulos, *ό.π.*, σσ. 55-79· Al. Rubin, *Les Roumains de Macédoine*, Bucarest 1913, σσ. 154-157, 292-300· Παπαμιχαήλ, *ό.π.*, σσ. 164-179· K. Βακαλόπουλος, *Ο βόρειος Ελληνισμός, ό.π.*, σσ. 280-281, 305-308· D. Constantinescu, *Biografia*, ed. Unia ti Cultură a Armănjlor dit Machidunii, Scopia 2002, σσ. 30-34.

45. Rubin, *ό.π.*, σ. 154, 297· K. Βακαλόπουλος, *Ο βόρειος Ελληνισμός, ό.π.*, σσ. 280-281, 284.

παρακάτω: *Σὲ ἄκουσα μὲ προσοχὴν εἰς ὅσα μοῦ ἀνέπτυξες, ἀλλὰ εἶμαι Ἑλλήν καὶ θὰ ἐξακολουθήσω μὲ περισσότερον φανατισμὸν τὸν ἀγῶνα μου ἐναντίον τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας*⁴⁶.

Το 1892 ο Αργυρόπουλος πληροφορήθηκε σε ποιο μέρος της πόλης Πλεβένα (Pleven) στη Βουλγαρία ήταν θαμμένος ο δολοφονημένος πατέρας του. Κατά την επίσκεψή του εκεί έκανε την ανακομιδή των οστών του και παράλληλα επισκέφθηκε στον Πύργο της Βουλγαρίας τους εκεί εγκατεστημένους Κλεισουριώτες αδελφούς Μπέζη. Στη συνέχεια κατευθύνθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου αποφάσισε να μείνει, αλλά μετά από λίγους μήνες επανήλθε στην Κλεισούρα, καθώς νοστάλησε την οικογένειά του, και άρχισε πάλι τις ενέργειές του εναντίον των ρουμανιζόντων⁴⁷.

Την περίοδο όμως αυτή δραστηριοποιείται στον ευρύτερο χώρο της Μακεδονίας και η βουλγαρική προπαγάνδα με απώτερο σκοπό τον προσηλυτισμό των σλαβόφωνων κατοίκων της. Ο βογατσιώτης πολιτικός Στέφανος Δραγούμης διακηρύσσοντας προς την τότε κυβέρνηση της Ελλάδας *Σώσατε τὴν Μακεδονίαν, διότι αὐτὴ θὰ μᾶς σώσῃ*, απέστειλε ως γραμματέα του Ελληνικού Προξενείου Μοναστηρίου τον γιό του Ίωνα με σκοπό να εργαστεί εναντίον του βουλγαρικού κοιμιτάτου. Κατά τις περιόδους του από τη Λάρισα μέχρι το Μοναστήρι ο Ίωνας έρχεται σε επαφή με τον Μητροπολίτη Καστοριάς Γερμανό Καραβαγγέλη και με τον Αργυρόπουλο, που τον είχε συναντήσει προηγουμένως στο Μοναστήρι, και αποφασίζουν με τη συγκατάθεση των τουρκικών αρχών να αποσταλούν δέκα Κρήτες οπλοφόροι για τη φαινομενική φρούρηση του Μητροπολίτη, καθώς στην πραγματικότητα προοριζόνταν να γίνουν αρχηγοί των αποστελλόμενων ανταρτικών σωμάτων με την προσωρινή καθοδήγηση του καπετάν Βαγγέλη Στρεμπενιώτη που ήδη εργαζόταν κατά των βουλγαρικών συμμοριών⁴⁸. Ο Αργυρόπουλος διακρίνοντας πρόωρα τον επικείμενο κίνδυνο του πανσλαβισμού υπέβαλε προς την τότε ελληνική κυβέρνηση υπόμνημα για τον κίνδυνο εκβουλγαρισμού της Μακεδονίας και την υποστήριξη της Ρωσίας προς τη Βουλγαρία. Το υπόμνημα εκείνο, χωρίς να τηρηθεί μυστικό για χάρη της ζωής του, δόθηκε σε δημοσιογράφους, που μάλιστα έσπευσαν να δημοσιεύσουν αποσπάσματά του και είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη και τη φυλάκιση του ιατρού για άλλη μια φορά. Κατά την ανάκρισή του μετά από λίγες μέρες υποστήριξε ότι αγωνιζόταν κατά των Σλάβων, που ήταν εχθροί της Τουρκίας, και ότι οι Έλληνες και οι Τούρκοι ακολουθούσαν κοινή πολιτική. «Μπράβο Ἑλληνα», του είπε ο τούρκος συνταγματάρχης που διενεργούσε την ανάκριση και έκτοτε Έλληνες και Τούρκοι τον αποκαλούσαν «Ἑλληνα»⁴⁹.

Στις 23 Ιουλίου 1903, τρεις μόλις μέρες μετά την επανάσταση των Βουλγάρων ανήμερα της εορτής του Προφήτη Ηλία, οι βουλγαρίζοντες κοιμιτατζήδες της περιφέρειας Καστοριάς με στρατολογημένους οπαδούς τους από τα γύρω χωριά επιτίθε-

46. *Ἐξιστόρησις, ό.π., σσ. 20-21.*

47. *Ό.π., σσ. 21-22.*

48. *Ό.π., σσ. 22-23* Παπαμιχαήλ, *ό.π., σ. 152.*

49. *Ἐξιστόρησις, ό.π., σ. 46* Λαμπρινός, *ό.π.*

νται εναντίον της μικρής τουρκικής φρουράς της Κλεισούρας έχοντας ως αρχηγό τον εξωμότη πρώην ελληνοδιδάσκαλο Βασίλ ή Τσίλιο Τσακαλάρωφ (1874-1913)⁵⁰. Μετά την αποχώρηση της φρουράς εισήλθαν στην κωμόπολη οι κομιτατζήδες και αφού φόνευσαν τον μουδίζη, κάλεσαν τους δημογέροντες στην κεντρική αγορά Τσαϊρί και τους ζήτησαν καταλύματα, διατεινόμενοι ότι είχαν έλθει ως απελευθερωτές τους από τους Τούρκους. Ο Τσακαλάρωφ εγκαταστάθηκε στο αρχοντικό του Μπέκα, όπου κάλεσε τους ευπορότερους κατοίκους και υπό τις απειλές των όπλων απαίτησε να του δοθούν λίρες και όπλα για τους απελευθερωτές⁵¹. Ο Αργυρόπουλος απουσίαζε στα λουτρά Λαγκαδά και η σύζυγός του Ιφιγένεια, που κλήθηκε να παρουσιαστεί στον αρχικομιτατζή, δήλωσε ότι λόγω της απουσίας του στερούνταν χρημάτων. Το αποτέλεσμα ήταν να κρατηθεί υπό περιορισμό εκείνο το βράδυ μαζί με άλλες γυναίκες σε ένα δωμάτιο, αλλά το άλλο πρωί παρέδωσε ένα τουφέκι γκρα. Ο ιατρός από την άλλη, όταν πληροφορήθηκε τα περί της ψευδεπανάστασης, διέκοψε τα λουτρά του και κατευθύνθηκε προς τα Καϊλάρια (σημ. Πτολεμαΐδα), όπου διανυκτέρευσε στην οικία του πελάτη του Τοπάλ Ισμαήλ και την επόμενη ημέρα με άλογο και δυο οπλισμένους σωματοφύλακες έφθασε στην Κλεισούρα μέσω Εμπορίου⁵².

Οι κομιτατζήδες παρέμειναν στην Κλεισούρα είκοσι ημέρες γλεντώντας, τρομοκρατώντας τον πληθυσμό και συγκεντρώνοντας χρήματα για τον αγώνα τους. Τότε ακριβώς διαδόθηκε ότι ο τούρκος αρχιστρατήγος Μπαχτιάρ Πασάς προχωρούσε προς τον νότο με στρατιωτικές δυνάμεις καταστέλλοντας την ψευδεπανάσταση και πυρπολώντας τα σλαβόφωνα χωριά. Ο Τσακαλάρωφ πληροφορηθείς την προέλαση των τουρκικών στρατευμάτων, που ήδη βρισκόνταν στο γειτονικό Λέχοβο και επρόκειτο να πυρπολήσουν την Κλεισούρα, διέφυγε με τους ληστοσυμμορφίτες του στο δάσος του Μουρικίου. Ενόψει του επικείμενου κινδύνου η δημογεροντία αποφάσισε να αποστείλει πενταμελή επιτροπή με επικεφαλή τον Αργυρόπουλο για

50. Ο βοεβόδας Τσακαλάρωφ καταγόταν από την Κρυσταλλοπηγή Καστοριάς και ήταν στέλεχος της Ε.Μ.Ε.Ο. Βλ. Bor. J. Nikolov, *Vătrešna Makedono-odrinska Revoljucionna Organizacija. Vojvodi i Păkovoditeli (1893-1934). Biografično – Bibliografski spravočnik*, Sofija 2001, σσ. 185-186.

51. Βάσει των προξενικών αναφορών η Κλεισούρα είχε καταληφθεί από 600-700 αντάρτες υπό την αρχηγία των Τσακαλάρωφ, Κλιάσεφ και Ρόζωφ. Κατά τη διάρκεια των είκοσιδύο ημερών της βουλγαρικής κατοχής συγκεντρώθηκαν εισφορές 1.300 λιρών. Όταν πληροφορήθηκαν ότι πλησίαζε ισχυρή τουρκική δύναμη υπό τον Εδέμ μπέη, οι κομιτατζήδες αποσύρθηκαν και ακολούθησε αιματηρή συμπλοκή με τους Τούρκους, κατά την οποία σκοτώθηκαν 120 αντάρτες και περίπου 20 ή 30 Τούρκοι. Ακολούθησαν λεηλασίες και πυρπολήσεις των σλαβόφωνων χωριών της περιοχής Ζαγορίτσανη (σημ. Βασιλειάδα), Μπόμπιστα (σημ. Βέργας) και Μόρρενη (σημ. Βαρυκό) και σφαγιάστηκαν 150 κάτοικοί τους. *Τα γεγονότα του 1903 στη Μακεδονία μέσα από την ευρωπαϊκή διπλωματική αλληλογραφία*, εισ. Β. Κ. Γούναρης, επιμ.-σχολ. Β. Κ. Γούναρης – Α. Α. Παναγιωτοπούλου – Α. Α. Χοτζίδης, εκδ. Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 173, 185-186. Τα γεγονότα περιγράφονται σε επιστολή του Γενικού Γραμματέα του Μοναστηρίου Λιουμ. Μ. Μιχαήλοβιτς προς τον Υπουργό Εξωτερικών Βελγικού Λιουμ. Κάλιεβιτς (Μοναστήρι 20 Σεπτεμβρίου 1903, Αυστρ. Απορρ. αρ. 680), που περιέχεται στο Αρχείο του Ινστιτούτου Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (ΑΙΜΧΑ)/Ζ/φακ. 36/εγγρ. 28/1-612: 189 κ.ε., Ινστιτούτο Εθνικής Ιστορίας, «Κώδιξ του Ίλιντεν», συντ. επιτρ. Λιούμπεν Λάπε, Κύρο Μίλιοβσκι, Ντίμπετσε Μίρε, Ντιμήταρ Μήτρεβ, Σκόπια 1953 (μτφρ.). D. Dakin, *Ο ελληνικός αγώνας στη Μακεδονία, 1897-1913*, Ι.Μ.Χ.Α., Θεσσαλονίκη 1996, σσ. 138, 141 σημ. 87.

52. *Εξιστόρησις, ό.π.*, σσ. 23-24.

να συναντήσει τον Πασά και να τον κατευνάσει, εξηγώντας του παράλληλα ότι ο πληθυσμός της κωμόπολης ήταν αμέτοχος του κινήματος. Ο Πασάς, αφού άκουσε με προσοχή όσα του εξέθεσε ο Αργυρόπουλος σε άπταιστα τουρκικά και πείσθηκε για την ειλικρίνεια των δηλώσεων της επιτροπής, υποχώρησε και έτσι αποτράπηκε η καταστροφή της Κλεισούρας. Δέχθηκε όμως πρόσκληση της επιτροπής να επισκεφθεί την Κλεισούρα, όπου τον υποδέχθηκε πλήθος Κλεισουριέων με τους μαθητές των σχολείων και τον φιλοξένησαν στο αρχοντικό του Μπέκα. Την επόμενη ημέρα τα τουρκικά στρατεύματα έστησαν κανόνια στη ράχη του Αγίου Αθανασίου και από εκεί άρχισαν να βάλουν κατά των σλαβόφωνων γύρω χωριών, Ζαγορίτσανη (σημ. Βασιλειάδα), Μπόμπιστα (σημ. Βέργας), Χόλιστα (σημ. Μελισσότοπος) και Μόκρενη (σημ. Βαρυκό), που είχαν στείλει εθελοντές στο σώμα του Τσακαλάρωφ⁵³. Έτσι τον χειμώνα εκείνο η Κλεισούρα φιλοξένησε πολλούς πρόσφυγες από τα κατεστραμμένα σλαβόφωνα χωριά⁵⁴.

Το πρώτο Σάββατο μετά την καταστολή της ψευδεπανάστασης του Ήλιντεν και την αναχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων ο Μητροπολίτης Καστοριάς Γερμανός Καραβαγγέλης επισκέφθηκε την Κλεισούρα και λειτούργησε στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, όπου παρευρέθηκαν και όλοι οι πρόσφυγες ιερείς των γύρω σλαβόφωνων χωριών. Κατά το κήρυγμά του καυτηρίασε τη βουλγαρική προπαγάνδα, η οποία ευθυνόταν για την καταστροφή τόσων χωριών και τον φόνο τόσων οικογενειών. Μετά την λειτουργία επισκέφθηκε την οικία του Αργυρόπουλου μαζί με όλους τους ιερείς και κάλεσε τους σχισματικούς ιερείς να επανέλθουν στους κόλπους του Πατριαρχείου. Αυτοί όμως προέβαλαν ως δικαιολογία της απόσχισής τους το γεγονός ότι ο πρώην Μητροπολίτης Καστοριάς Φιλάρετος Βαφειδής ζητούσε πολλά χρήματα για τη χειροτονία τους και υπέρογκες μηνιαίες συνδρομές⁵⁵. Ο Καραβαγγέλης μπροστά σε μια τέτοια κατάσταση υποσχέθηκε τη χρηματική αρωγή τους και την οικονομική ενίσχυση των ενδεέστερων οικογενειών, αλλά πολύ λίγοι επανήλθαν στο Πατριαρχείο, καθώς η βουλγαρική προπαγάνδα τους υποχρέωνε δια της βίας να ακολουθήσουν το σχίσμα.

53. Ο πληθυσμός των σλαβόφωνων αυτών χωριών αποτελούνταν από γραικομάνους (πατριαρχικούς) και βουλγαροίζοντες (εξαρχικούς).

54. *Έξιιστόρησις*, ό.π., σσ. 24-26.

55. Ο χρηματισμός του Μητροπολίτη Φιλάρετου Βαφειδή από τους ρουμανίζοντες και τους βουλγαροίζοντες είναι ένα πραγματικό γεγονός που βεβαιώνεται τόσο από τους τότε προξένους, όσο και από τους τότε Μητροπολίτες της ευρύτερης περιοχής της Μακεδονίας. *Έξιιστόρησις*, ό.π., σσ. 26-27. Βλ. και επιστολή του Μητροπολίτου Κορυτσάς - Καισαρείας και Ιωαννίνων Γερβασίου (Ωρολογά) με ημερομηνία 25 Αυγούστου 1896 προς τον Μητροπολίτη Ηρακλείας Γερμανό, όπου ο Καστοριάς Φιλάρετος χαρακτηρίζεται «τυφλόν και άργυρώνητον όργανον τής ρουμανικής προπαγάνδας». Παν. Δ. Τζιόβας, «Τό άνέκδοτο ήμερολόγιο του Μητροπολίτη Κορυτσάς - Καισαρείας και Ιωαννίνων Γερβασίου Ωρολογά 1864-1916», *Ήπειρωτική Έστία* 28 (1979) 207-208· Κ. Βακαλόπουλος, *Ο βόρειος Έλληνισμός*, ό.π., σ. 205. Γνωστή επίσης είναι και η υποχωρητική στάση των Μητροπολιτών Καστοριάς Ιλαρίωνα, Κωνσταντίου και Αθανασίου του Σαμίου. Βλ. *Έλληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (ΕΛΙΑ)* 1903, *Άρχείο Άννινου Άγγέλου*, Φ. 1, Υποφ. 2, *Άναφορά Ύποπρόξενου του Έλληνικού Προξενείου Βιτωλίων Ν. Μπέτσου ύπ' άριθμ. 126, 7 Άπριλίου 1903* Παπαμιχαήλ, ό.π., σ. 175· Κ. Βακαλόπουλος, *Ο βόρειος Έλληνισμός*, ό.π., σσ. 97-98, 394-396, 400-404· Αδάμου, «Ξένες προπαγάνδες», τ. 243-244, ό.π., σ. 53, σημ. 81, 58 σημ. 92· της ίδιας, «Ξένες προπαγάνδες», τ. 245-246, ό.π., σ. 10 σημ. 9.

Στα τέλη του 1903 και στις αρχές του 1904 φθάνουν στη Μακεδονία οι πρώτες ομάδες αξιωματικών του ελληνικού στρατού, που με ψευδώνυμο ζωεμπόρων απέβλεπαν στη στρατολόγηση εντοπίων Μακεδόνων αγωνιστών. Στην περιοχή της Καστοριάς κατευθύνθηκαν τον Μάρτιο του 1904 ο ανθυπολοχαγός Παύλος Μελάς και οι λοχαγοί Αλέξανδρος Κοντούλης και Αναστάσιος Παπούλας και ο υπολοχαγός Γεώργιος Κολοκοτρώνης⁵⁶. Κύριο μέλημα ήταν ο κατατοπισμός τους, ο εκφοβισμός των εξαρχικών και η στήριξη των πατριαρχικών. Στη Μονή Αγίου Νικολάου Τσιριλόβου συναντήθηκαν με τον Γερμανό Καραβαγγέλη που τους συνέστησε να συναντηθούν και με τον Αργυρόπουλο στην Κλεισούρα. Κατά την εκεί πορεία τους αντάμωσαν τον ιατρό που είχε μεταβεί στη Ζαγορίτσανη (σημ. Βασιλειάδα) για να επισκεφθεί κάποιον ασθενή του. Παρόλο που είχε ενημερωθεί για αυτούς από τον Μητροπολίτη, τους ρώτησε πού πήγαιναν και τί επαγγέλονταν και έλαβε ως απάντηση ότι ήταν ζωέμποροι που πήγαιναν στο Σόροβιτς (σημ. Αμύνταιο). Αφού λοιπόν πείστηκε ότι είναι αυτοί τους είπε περιπαιχτικά: *Οί ζωέμποροι δὲν καβαλικεύουν ἀπὸ μεργιά*, καθώς και οι τρεις κάθονταν στα σαμάρια των ζώων από μεργιά (από το πλάι) για να ξεκουράζονται από την παρατεταμένη ιππασία. Κατά τη συζήτηση που ακολούθησε οι αξιωματικοί κατάλαβαν ότι ήταν ο Αργυρόπουλος και έτσι όλοι μαζί κρυμμένοι σε κάποιους θάμνους συζήτησαν διάφορα θέματα που αφορούσαν στον αγώνα, χωρίς να χρειαστεί να μεταβούν στην Κλεισούρα, όπου έδρευε λόχος του τουρκικού στρατού⁵⁷. Τον χειμώνα του ίδιου έτους τριμελής επιτροπή άλλων αξιωματικών επισκέφθηκε τον ιατρό στην οικία του και συζήτησαν μαζί του τη διέλευση ελληνικών ανταρτικών σωμάτων από την περιοχή⁵⁸.

Ο Κωνσταντίνος Αργυρόπουλος συνάντησε χρόνια αργότερα, το 1917, έναν από τους αξιωματικούς εκείνους, τον Ιωάννη Αβράσογλου⁵⁹, που ήταν τότε Διοι-

56. Α. Άνεστόπουλος, *Μακεδονικὸς ἀγὼν 1903-1908 καὶ ἡ συμβολὴ τῶν κατοίκων εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας*, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1965, σσ. 517-518· Βακαλόπουλος, *Ο βόρειος Ἑλληνισμός, ὁ.π.*, σσ. 392-393 σημ. 1· Βασ. Κ. Γούναρης, «Ο Μακεδονικὸς ἀγὼνας καὶ ἡ προετοιμασία τῆς ἀπελευθέρωσης (1903-1912)», *Ἡ νεότερη καὶ σύγχρονη Μακεδονία, Ἱστορία - Οικονομία - Κοινωνία - Πολιτισμὸς*, τ. Α', *Ἡ Μακεδονία κατὰ τὴν Τουρκοκρατία*, εκδ. Παπαζήσης καὶ εκδ. οἶκος Παρατηρητῆς, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 515· Κων. Α. Βακαλόπουλος, *Ο ἔνοπλος ἀγὼνας στὴ Μακεδονία (1904-1908). Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼνας*, εκδ. Ἡρόδοτος, Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 59-64 (στο ἐξίς: *Ο ἔνοπλος ἀγὼνας*). Βλ. σύντομα βιογραφικά τους στο *Ο Μακεδονικὸς Ἀγὼνας καὶ τὰ γεγονότα στὴ Θράκη (1904-1908)*, εκδ. Γ.Ε.Σ./Δ.Ι.Σ., Αθήνα 1998, σσ. 149-150. Εκείνη πιθανόν τὴν εποχὴ ὁ Παύλος Μελάς πήρε ὡς πρωτοπαλικάρο του τὸν κλεισουριώτη Νικόλαο Καθάριο. Περ. Βακουφάρης, «Ο Νικόλαος Καθάριος. Ἐνας Μακεδονομάχος Κλεισουριώτης», εφημ. *Κλεισούρα*, περ. Β', ἐτ. 2ο, φ. 13 (Φεβρουάριος 1989).

57. Ἡ συζήτηση αὐτὴ ἐγίνε κατ' ἄλλους στὴν Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Κλεισούρας, ὅπου παραβρέθηκε καὶ ὁ τότε διευθυντῆς τῶν σχολείων τῆς Κλεισούρας Γ. Κιάντος. Άνεστόπουλος, ὁ.π., σ. 514· Παπαμιχαήλ, ὁ.π., σ. 191.

58. *Ἐξιστόρησις, ὁ.π.*, σσ. 27-28.

59. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἰωάννη Αβράσογλου, αξιωματικὸ ἀρχικά του Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν καὶ μετέπειτα του ἑλληνικοῦ προξενείου Θεσσαλονίκης με τὸ ψευδώνυμο Ἀμβρακιώτης. Τὸν Αὐγούστου τοῦ 1905 τὸ προξενεῖο τοῦ ἀνέθεσε τὴ συγκρότηση σώματος 50 ἀνδρῶν με περιοχὴ δράσης τὸ Κιλίκις. Μόλις ὅμως ἐφτάσε ἐκεῖ με τὴν ομάδα του οἱ Βούλγαροι τὸν προόδωσαν καὶ οἱ Τούρκοι συνέλαβαν σχεδόν ὅλο τὸ σῶμα στο χωριὸ Σαρίζιοι (σημ. Ποταμιά). Μετὰ τὴ σύλληψή τους ὠδηγήθηκαν στὶς φυλακὲς

κητής του Γ' Σώματος Στρατού στη Θεσσαλονίκη, και του προσκόμισε φιλική επιστολή από τον πατέρα του. Κατά τη συζήτησή τους ο τότε Διοικητής αποκάλυψε στον ανθυποφαρμακοποιό Αργυρόπουλο ένα περιστατικό που καταδεικνύει ότι η αλλαγή τρόπου ζωής από τους περισσότερους έλληνες αξιωματικούς κατά το πέρασμά τους στη Μακεδονία δεν ήταν ούτε εύκολη ούτε και ανώδυνη⁶⁰. Κατά την παραμονή λοιπόν στην οικία του Αργυρόπουλου τον χειμώνα εκείνο του 1904, η σύζυγος του ιατρού Ασπασία φρόντισε να θερμάνει το δωμάτιο του σπιτιού στο οποίο θα κοιμόνταν οι φιλοξενούμενοι αξιωματικοί, με ένα μεγάλο μαγκάλι γεμάτο κάρβουνα. Μόλις όμως η οικογένεια του ιατρού κατακλίθηκε ακούστηκε θόρυβος από το δωμάτιο των αξιωματικών. Ο Ιωάννης Αργυρόπουλος ανοίγοντας την πόρτα του δωματίου, τους αντίκρισε όλους ζαλισμένους και πεσμένους κάτω. Αντιλήφθηκε αμέσως πως έπαθαν δηλητηρίαση από τις αναθυμιάσεις της θράκας και αφού άνοιξε τα παράθυρα τους συνέφερε με εντριβές⁶¹.

Μεταξύ των προσωπικοτήτων που είχαν επισκεφθεί την οικία Αργυρόπουλου ο Κωνσταντίνος θυμόταν και τον Νικολαΐδη, διευθυντή της εφημερίδας *Νεολόγος* Τεργέστης, η έκδοση της οποίας είχε απαγορευθεί στην Κωνσταντινούπολη και μοιραζόταν κρυφά μέσω των ελληνικών προξενείων. Εξάλλου ανταποκριτής της εφημερίδας από την περιοχή της Καστοριάς ήταν ο Ιωάννης Αργυρόπουλος. Χαρακτηριστικό της υπολήψεως και του σεβασμού των κατοίκων της Κλεισούρας προς το πρόσωπο του ιατρού είναι το γεγονός ότι πάντοτε προίστατο κατά τις επισκέψεις επισήμων στην περιοχή, όπως του Βασιλιά Αλέξανδρου και αργότερα του Ελευθερίου Βενιζέλου⁶². Τον Δεκέμβριο του 1901 ο ιατρός απέστειλε επιστολή προς τον τότε πρόεδρο του Υπουργικού Συμβουλίου και Υπουργό των Εξωτερικών Α. Ζαΐμη, με την οποία πρότεινε την απονομή του Χρυσού Σταυρού του Τάγματος του Σωτήρος στον κλεισουριώτη Γεώργιο Σπίρτα στο Σεμλίνο⁶³.

Από την αρχή του αγώνα τα ελληνικά σώματα συνειδητοποίησαν ότι χωρίς τη συνδρομή των εντοπίων δεν θα έφερναν σε πέρας την αποστολή τους και θα εξολοθρεύονταν. Επιτακτική, λοιπόν, πρόβαλλε η ανάγκη δημιουργίας μιας επιμελητείας που θα εξασφάλιζε οδηγούς, πληροφοριοδότες και αγγελιοφόρους, αλλά θα φρόντιζε και για τη διατροφή και απόκρυψη των σωμάτων και για την περίθαλψη των τραυματιών. Έτσι δημιουργήθηκαν σε όλη την ύπαιθρο της βορειοδυτικής Μακε-

Θεσσαλονίκης, αλλά με τη βοήθεια της τοπικής οργάνωσης της πόλης ο Αβράσογλου δραπέτευσε και φυγαδεύτηκε στην Αθήνα τον Δεκέμβριο του 1906. Μόδης, *ό.π.*, σσ. 236-237· Dakin, *ό.π.*, σσ. 269, 283 σημ. 49· *Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη (1904-1908)*, *ό.π.*, σσ. 154, 184, 203.

60. Ο ίδιος ο Αργυρόπουλος είχε παρατηρήσει στον Παύλο Μελά να μη φοράει μπότες λουστρινένιες, γιατί τον έκαναν να ξεχωρίζει και προκαλούσαν τις υποψίες των εχθρών. Δυστυχώς οι έλληνες αξιωματικοί που έρχονταν στη Μακεδονία για την οργάνωση του αγώνα ήταν δύσκολο να αποβάλλουν κάποιες συνήθειες των σαλονιών, όπως το χειροφίλημα που συνήθιζε ο Π. Μελάς και είχε προξενήσει τον θαυμασμό της συζύγου του ιατρού Ασπασίας. Βλ. Αργυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 3.

61. *Εξιστόρησις*, *ό.π.*, σσ. 28-29.

62. *Ό.π.*, σσ. 29, 35-36.

63. Πεφ. Βακοφάρης, «Η Κλεισουριώτικη παροικία στο Σεμλίνο», εφημ. *Κλεισούρα*, περ. Β', έτ. 3ο, φ. 29 (Ιούλιος-Αύγουστος 1990).

δονίας τοπικές εθνικές επιτροπές με κύρια ευθύνη τη διευκόλυνση της δράσης των σωμάτων. Η Επιτροπή της Κλεισούρας ορκίστηκε ενώπιον του Καραβαγγέλη στα μέσα Δεκεμβρίου 1904 και στη συνέχεια φρόντισε για τη σύσταση επιτροπών στο Γέριμα, το Λέχοβο, τη Βλάστη και το Εμπόριο⁶⁴. Πρόεδρος της είχε οριστεί ο ιατρός Ιωάννης Αργυρόπουλος, βοηθός γραμματέας ο δημοδιδάσκαλος Γεώργιος Κ. Κιάντος, ταμίας ο Κωνσταντίνος Σ. Βούτσιας και σύμβουλος ο Γεώργιος Ι. Πάτσας⁶⁵. Βοηθοί και αναπληρωματικά μέλη αυτών ορίστηκαν οι Τασιούλας και Νικόλαος Πίνδος και ο Νικόλαος Μάνου⁶⁶. Η ευθύνη της επιτροπής αυτής ήταν πολύ μεγάλη καθώς στην Κλεισούρα υπήρχε λόχος τουρκικού στρατού και πάρα πολλοί ρουμανίζοντες που κατέδιδαν κάθε κίνηση των μελών. Εντούτοις το επάγγελμα του ιατρού παρείχε στον Αργυρόπουλο μια σημαντική κάλυψη, καθώς οι επισκεπτόμενοι την οικία του αγγελιοφόροι προσποιούνταν τους ασθενείς και έτσι παρέδιδαν την κρυπτογραφημένη αλληλογραφία⁶⁷.

Σημαντική όμως ήταν και η συμβολή της συζύγου του ιατρού, της Ασπασίας Αργυροπούλου που καλούσε τους αγγελιοφόρους της Κλεισούρας για να διεκπεραιώσουν την αλληλογραφία⁶⁸. Ως γυναίκα που δεν προκαλούσε τις υποψίες των

64. ΑΙΜΧΑ/Β/φακ. Π/εγγρ. 4:9/φ. 36: 20-21: *Επιστολή Ίω. Αργυρόπουλου και Γ. Κιάντου προς Γ. Τσόντο-Βάρδα, Κλεισούρα 15 Φεβρουαρίου 1905.*

65. Τριανταφύλλον, *ό.π.*, σ. 258: Άριστ. Ί. Τζιώγος, *Συνοπτική ιστορία της Κλεισούρας Δυτικής Μακεδονίας και το ιστορικόν αυτής μνημείον της χριστιανοσύνης της Ίερᾶς Μονῆς Παναγίας - Γεννήσεως της Θεοτόκου*, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 94: Ανεστόπουλος, *ό.π.*, σ. 515: Παπαμιχαήλ, *ό.π.*, σ. 152: Π. Παπακυριακίδης, *Η Κορησός και τα μακεδονοχώρια στο Μακεδονικό Αγώνα*, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 44: *Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη (1904-1908)*, *ό.π.*, σσ. 131-132. Περί της δράσης του Κιάντου, του Βούτσια και του Πάτσα βλ. Τζιώγος, *ό.π.*, σσ. 56-59: Παπαμιχαήλ, *ό.π.*, σσ. 155-156, 160-161: Περ. Βακουφάρης, «Ο Γεώργιος Κιάντος, συγγραφέας διδακτικού σχολικού βιβλίου», *εφημ. Κλεισούρα*, περ. Β', έτ. 3ο, φ. 29 (Ιούλιος-Αύγουστος 1990): σύνταξη, «Γεώργιος Κ. Κιάντος», *εφημ. Κλεισούρα*, περ. Β', έτ. 6ο, φ. 66 (Νοέμβριος 1993): Κολτσιδάς, *Ιδεολογική συγκρότηση*, *ό.π.*, σσ. 160-161: Τζινίκου-Κακούλη, «Τρεις Μακεδονομάχοι», *ό.π.*, σ. 134.

66. Πράκτορες ήταν οι Ανδρέας Τζήκας ή Παναγιωτόπουλος, Δημ. Στάγκας ή Στασινόπουλος (καπετάν Μίτζας) και Γεώργιος Ντούλας (Παπαντούλας), αγγελιοφόροι οι Γιαννάκης Πάτσιου και Κων. Ζώττας, εκτελεστές οι Θεοδ. Δ. Μυρώνης και Πέτρος Φάνη Λιγκανάρης (Φανόπουλος), σύνδεσμοι οι Πέτρος Τόττης και Κων. Ρόκας, οδηγοί οι Δημ. Σιάββας και Αναστ. Πρωτόγερου και τροφοδοτές οι Γεώργιος Θ. Σιάββας, Κων. Π. Κουκότας, Δημ. Νίκου, Δημ. Ντριστέλα, Ιω. Κιώρας, Δημ. Πέκος, Κων. Τσολάκης, Πέτρος Κυράτσα, Κων. Αθανασίου και Γεώργιος Βούτσιας. Στα μητρώα όμως των αγωνιστών του Μακεδονικού Αγώνα περιλαμβάνονται ελάχιστοι από αυτούς. Βλ. ΑΙΜΧΑ/Ζ/φακ. 32/εγγρ. Α-11/1-11: *Συλλογή Άγγελικῆς Μεταλληνοῦ-Τσιώμου, «Ἡ κομὸπολις Κλεισούρα εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς περιφερείας τῆς»*. ΑΙΜΧΑ/Ζ/φακ. 25/εγγρ. 1/1-56: *Μητρώα καθ' οἰονδήποτε τρόπο συμμετασχόντων καὶ ἐργασθέντων κατὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα, 30 Νοεμβρίου 1936*. ΑΙΜΧΑ/Ζ/φακ. 25/εγγρ. 2/1-58: *Μητρώα συμμετασχόντων καὶ ἐπιζησάντων Ἀγωνιστῶν Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα*. ΑΙΜΧΑ/Ζ/φακ. 25/εγγρ. 3/1-30: *Μητρώα πεσόντων ἢ ἀφανισθέντων ἢ θανόντων Ἀγωνιστῶν Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα, 2 Δεκεμβρίου 1936*. Ανεστόπουλος, *ό.π.*, σσ. 515-516: Παπαμιχαήλ, *ό.π.*, σσ. 191-192: Χρ. Νεράντζης, *Ο Μακεδονικός Αγώνας*, τ. 2ος, εκδ. Μορφωτικός Κόσμος, ά.τ. 1984, σ. 538: σύνταξη, «Ο Μακεδονικός Ἀγὼν καὶ ἡ συμβολὴ τῶν Ἀπανταχοῦ Κλεισουριέων», *εφημ. Κλεισούρα*, περ. Β', έτ. 8ο, φ. 86 (Νοέμβριος 1995) και έτ. 9ο, φ. 95 (Οκτώβριος 1996).

67. *Ἐξιστόρησις*, *ό.π.*, σ. 30.

68. Εκτός της Ασπασίας Αργυροπούλου αξιόλογη ήταν και η δράση των διδασκαλισσών της Κλεισούρας Φανῆς Τσιώνα και Αφροδίτης Οικονόμου. Παπαμιχαήλ, *ό.π.*, σ. 192.

τουρκικών αρχών και των ρουμανιζόντων, πήγαινε και εύρισκε τον αγγελιοφόρο Δημήτριο Στάγκα, τον μετέπειτα καπετάν Μίτσα, που ήταν κτίστης και συνθηματικά τον καλούσε με το αιτιολογικό δήθεν της επισκευής της οικίας της. Η μυστική δράση της αγωνίστριας αυτής, μέχρι και το 1908 περίπου, ήταν ένα μνημόσυνο προς τον αδερφό της Δημήτριο Παπαπέτρου, που λόγω της στενής του φιλίας με τον καπετάν Βαγγέλη Γεωργίου ή Νάτση από το Στρέμπενο (σημ. Ασπρόγεια)⁶⁹ συνελήφθη στις 17 Ιουνίου 1905 από τους κομιτατζήδες έξω από το χωριό Αετός μαζί με άλλους επτά πατριαρχικούς χωρικούς από το Λέχοβο και το Ζέλενιτς (σημ. Σκλήθρο), ξυλοκοπήθηκαν και τέλος ρίχτηκαν σε μια αναμμένη ασβεσταριά με την κατηγορία ότι συνεργάζονταν με τον προαναφερθέντα καπετάνιο⁷⁰.

Την 25η Μαρτίου 1905, ανήμερα της εορτής του Ευαγγελισμού, ο οπλαρχηγός Γεώργιος Τσόντος ή καπετάν Βάρδας με τον υπολοχαγό του πεζικού Στέφανο Δούκα πραγματοποίησαν με περίπου 180 άνδρες νυχτερινή επίθεση στο εξαρχικό χωριό Ζαγορίτσανη, που εκείνη την εποχή χαρακτηριζόταν ως «μικρή Σόφια», λόγω του μεγάλου αριθμού των σχισματικών βουλγαριζόντων κατοίκων της. Σε εκείνη την επίθεση φονεύθηκαν 79 άτομα, μεταξύ των οποίων κατά λάθος και ορισμένοι σλαβόφωνοι πατριαρχικοί⁷¹. Οι ευθύνες για εκείνη την επιχείρηση επιρρίφθηκαν εκ μέρους των τουρκικών αρχών στον ιατρό Αργυρόπουλο, λόγω των συχνών επισκέψεών του στη Ζαγορίτσανη για τους ασθενείς του. Μάλιστα παρουσίασαν και δυο γυναίκες ψευδομάρτυρες, εκ των οποίων η μια φιλοξενούσε τον ιατρό στο σπίτι της όσες φορές πήγαινε εκεί. Στη δυσφήμιση όμως του Αργυρόπουλου συνέβαλαν και οι ρουμανιζόντες της Κλεισούρας που ζήτησαν από τον μουδέρη, που ήταν μίσθαρνο όργανό τους, την επίπληξη όλων των μελών της τοπικής επιτροπής του αγώνα⁷².

69. Για τον καπετάν Βαγγέλη βλ. Μόδης, *ό.π.*, σσ. 177-181· Dakin, *ό.π.*, σσ. 171-177· *Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη (1904-1908)*, *ό.π.*, σσ. 128-129, 145-146, 151-152, 163-164.

70. ΑΙΜΧΑ/Ζ/φακ. 25/εγγρ. 3/1-30: 26· *Μητρώα πεσόντων ή άφανισθέντων ή θανόντων Αγωνιστών Μακεδονικού Αγώνα, 2 Δεκεμβρίου 1936. Έξιστόρησις*, *ό.π.*, σσ. 30-31· Παπαμιχαήλ, *ό.π.*, σ. 152, 188· Αργυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 3· M. Paillarès, *Η Μακεδονική θύελλα. Τα πύρινα χρόνια 1903-1907*, εκδ. Τροχαλία, α' ανατύπωση, Αθήνα 1994, σ. 290.

71. Για την επιχείρηση της Ζαγορίτσανης και τις μετέπειτα συλλήψεις του Αργυρόπουλου, αλλά και άλλων κλεισουριέων (Τασ. Πίνδου, Γ. Πάτσα, Π. Μήτρα κ.ά.) βλ. Ανεστόπουλος, *ό.π.*, σ. 518· Μόδης, *ό.π.*, σσ. 277-278· Παπαμιχαήλ, *ό.π.*, σσ. 152, 177-178, 193-194· Γούναρης, *ό.π.*, σ. 518· Dakin, *ό.π.*, σσ. 298-300· *Ευθύμιος Καούδης. Ένας Κρητικός αγωνίζεται για τη Μακεδονία. Απομνημονεύματα (1903-1907)*, εισ.-επιμ.-σχολ. Αγγ. Α. Χοτζίδης, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 97 κ.ε· Τζινίκου-Κακούλη, *Γιατροί*, *ό.π.*, σ. 16· *Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη (1904-1908)*, *ό.π.*, σσ. 209-210· Βακαλόπουλος, *Ο ένοπλος αγώνας*, *ό.π.*, σσ. 119-124· Τζινίκου-Κακούλη, «Οι γιατροί», *ό.π.*: της ίδιας, «Τρεις Μακεδονομάχοι», *ό.π.*, σ. 134· Γ. Τσόντος-Βάρδας, *Ο Μακεδονικός Αγών. Ημερολόγιο 1904-1905*, τ. Α' και τ. Β1', εισ.-επιμ.-σχολ. Γ. Πετσιβάς, Αθήνα 2003, τ. Α', σσ. 97-100, 105-107.

72. Σε επιστολή της Επιτροπής Κλεισούρας προς τον Γ. Τσόντο-Βάρδα συστήνεται η τιμωρία των προδοτών ρουμανιζόντων και του μουδέρη κατά τις ημέρες του Πάσχα, που οι επίτροποι με τις οικογένειές τους θα αναχωρούσαν στη Θεσσαλονίκη. ΑΙΜΧΑ/Β/φακ. ΙΙΙ/εγγρ. 9:94/φ. 44: 164-165: *Επιστολή Επιτροπής Κλεισούρας προς Γ. Τσόντο-Βάρδα, Κλεισούρα 28 Μαρτίου 1905*. ΑΙΜΧΑ/Β/φακ. ΙΙΙ/εγγρ. 9:95/φ. 44: 166: *Επιστολή Γ. Κιάντου προς Γ. Τσόντο-Βάρδα, Κλεισούρα (αχρονολόγητη)*· ΑΙΜΧΑ/Β/φακ. ΙΙ/εγγρ. 7:30/φ. 45:55: *Επιστολή Γ. Κιάντου προς Γ. Τσόντο-Βάρδα, Κλεισούρα 9 Απριλίου 1905*· Τσόντος-Βάρδας, *ό.π.*, τ. Α', σσ. 141, 172 και τ. Β1', σ. 358.

Αποτέλεσμα ήταν η σύλληψη του ιατρού και η φυλάκισή του στην Καστοριά με την κατηγορία ότι ήταν ο ηθικός αυτουργός της υπόθεσης⁷³. Η ταυτόχρονη πραγματοποίηση ερευνών στο σπίτι του για εύρεση ενοχοποιητικών στοιχείων δεν απέφερε κανένα αποτέλεσμα, αφού ο γιος του Κωνσταντίνος είχε προλάβει να κάψει την αλληλογραφία που είχε ο πατέρας του με τον Παύλο Μελά και άλλους οπλαρχηγούς του αγώνα και τη φύλαγε σε γραφείο μέσα στο δωμάτιο του σπιτιού του, που χρησιμοποιούνταν ως φαρμακείο. Κατά την παραμονή του ιατρού στις φυλακές Καστοριάς τον επισκέπτονταν εκτός του Καραβαγγέλη, που είχε επιχειρήσει και τη χρηματική εξαγορά του⁷⁴, και πολλοί πρόκριτοι της πόλης, πηγαίνοντάς του συχνά και φαγητό για να μην τρώει από το συσσίτιο. Εκεί τον επισκέφθηκαν και οι δυο γιοί του Κωνσταντίνος και Χαρίλαος και φιλοξενήθηκαν από έναν φίλο του πατέρα τους, τον τούρκο φοροεισπράκτορα Ετέμ εφέντη⁷⁵. Ένας άλλος στενός φίλος του Αργυρόπουλου από τη Λειψίστη, ο αλβανός Βελή μπέης, μόλις πληροφορήθηκε τη φυλάκισή του, τον επισκέφθηκε στη φυλακή και στη συνέχεια πήγε στη σύζυγό του Ασπασία στην Κλεισούρα, στην οποία και εκμυστηρεύθηκε ότι παρά τη μεγάλη κατηγορία θα φρόντιζε ο ίδιος να δωροδοκήσει τους δικαστές που ήταν φίλοι του. Αμέσως η Ασπασία παρέδωσε στο Βελή μπέη χρηματικό ποσό 200 χρυσών λιρών, ανάμεσα στις οποίες και τις λίρες του «τεπέ» από το φέσι της, και έτσι η ποινή μετατράπηκε σε εξορία από τον νομό Μοναστηρίου⁷⁶.

Μετά την αποφυλάκισή του στις αρχές Ιουνίου του 1905 ο ιατρός πέρασε από την οικία του στην Κλεισούρα και την επόμενη ημέρα αναχώρησε για τη Θεσσαλονίκη «σχεδόν άπένταρος»⁷⁷, αλλά με τη σκέψη του στην Κλεισούρα, όπου παρέμειναν πέντε μέλη της οικογένειάς του, καθώς οι δυο προαναφερθέντες γιοι του ήταν τρόφιμοι του Γυμνασίου Τσοτυλίου. Μάλιστα 50μελής συμμορία κομιτατζήδων της περιοχής του είχε στήσει ενέδρα στην τοποθεσία Ιάζια για να τον συλλάβει, ελπίζοντας ότι θα περνούσε από εκεί⁷⁸. Η αδυναμία και ανικανότητα των κομιτατζήδων να εξοντώσουν τον ίδιο τον ιατρό είχε σαν αποτέλεσμα την απαγωγή των οικείων του από το βαρυνιώτη βοεβόδα Νικόλα (Κόλε) Αντρέεφ⁷⁹ τον Ιούνιο του

73. Μαζί με τον ιατρό είχαν φυλακιστεί και οι κλεισουριώτες Τασ. Πίνδος και Γ. Πάτσας, αλλά όχι ο Γ. Κιάντος, όπως συνήθως αναφέρεται. Βακουφάρης, «Ιστορικό περίγραμμα», *ό.π.*, σ. 77.

74. ΑΙΜΧΑ/Β/φακ. ΙΙ/εγγρ. 6:21/φ. 44: 34-35: Έπιστολή Μητροπολίτη Καστοριάς Καραβαγγέλη με τὸ ψευδώνυμο Κώστας πρὸς Γ. Τσόντο-Βάρδα, 7 Ἀπριλίου 1905.

75. Η πολύ καλή περιποίηση εκ μέρους του Ετέμ εφέντη γίνεται αντιληπτή από το γεγονός ότι δανείσθηκε από γειτονικό σπίτι πιρουνία για τους δυο προσκεκλημένους του, καθώς οι Τούρκοι δεν μεταχειρίζονταν πιρουνία κατά τα γεύματά τους.

76. *Εξιστόρησις*, *ό.π.*, σσ. 31-32.

77. ΑΙΜΧΑ/Β/φακ. ΙΙΙ/εγγρ. 13:19/φ. 50: 29: Έπιστολή Γ. Κιάντου πρὸς Γ. Τσόντο-Βάρδα, Κλεισούρα 6 Ἰουνίου 1905. ΑΙΜΧΑ/Β/φακ. ΙV/εγγρ. 14:37/φ. 44: 57-59: Έπιστολή Γ. Κιάντου πρὸς Γ. Τσόντο-Βάρδα, Κλεισούρα 14 Ἰουνίου 1905. ΑΙΜΧΑ/Β/φακ. ΙV/εγγρ. 16:89/φ. 43: 163-165: Έπιστολή Γ. Κιάντου πρὸς Γ. Τσόντο-Βάρδα, Κλεισούρα 20 Ἰουνίου 1905.

78. ΑΙΜΧΑ/Β/φακ. ΙV/εγγρ. 14:37/φ. 44: 57-59: Έπιστολή Γ. Κιάντου πρὸς Γ. Τσόντο-Βάρδα, Κλεισούρα 14 Ἰουνίου 1905.

79. Η προσωπικότητα του Αντρέεφ και τα προβλήματα που δημιουργούσε στην περιοχή σκι-

1905⁸⁰. Με την άφιξή του στη Θεσσαλονίκη θεώρησε καθήκον του να επισκεφθεί τον εκεί έλληνα γενικό πρόξενο Λάμπρο Κορομηλά και να του εκθέσει την κατάσταση που επικρατούσε στην περιφέρεια της Καστοριάς. Η τραγική οικονομική του κατάσταση τον ώθησε να ζητήσει από τον πρόξενο χρηματική ενίσχυση για την παραμονή του στην πόλη, αλλά η απάντηση που πήρε ήταν αρνητική. Έκτοτε δεν τον επισκέφθηκε καμία φορά. Τη στιγμή ακριβώς εκείνη επενέβησαν οι εκεί εγκατεστημένοι Κλεισουριείς και φίλοι του ιατρού, που φρόντισαν για την εγκατάστασή του σε μια νεόκτιστη οικία στη συνοικία του Αγίου Αθανασίου, όπου και άνοιξε ιατρείο⁸¹. Από έγγραφο του Προξενείου Μοναστηρίου με ημερομηνία 26 Ιουνίου 1907 γίνεται αντιληπτό ότι ο Αργυρόπουλος δεν αδρανοποιήθηκε και κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Θεσσαλονίκη, αλλά συνέχισε να έχει επαφές με τα ανταρτικά σώματα και να εργάζεται για την επιστροφή των σχισματικών στους κόλπους της Ορθοδοξίας⁸². Ο Ιω. Καραβίτης γράφει στα απομνημονεύματά του το 1907 ότι ο Αργυρόπουλος περιέθαλπε τους τραυματισμένους αγωνιστές στην περιοχή Μοναστηρίου και μάλιστα διέθετε και ποσότητα φαρμάκων και άλλων φαρμακευτικών ειδών για την περιποίηση των τραυμάτων⁸³. Στην Κλεισούρα επέστρεψε το 1909 και η εκεί πελατεία του τον περιέβαλλε και πάλι με μεγάλη εμπιστοσύνη, απέφυγε όμως να αναμιχθεί στα κοινοτικά ζητήματα, γιατί τον επέβλεπαν οι τουρκικές αρχές⁸⁴.

αγραφούνται σε πάμπολλα άρθρα των εφημερίδων της Θεσσαλονίκης *Άλήθεια* και μετέπειτα *Νέα Άλήθεια* [έτ. 6ο, φ. 810 (94), Τετάρτη 15.10.1908 έως και έτ. 3ο, φ. 679 (80), Σάββατο 27.8.1911]. Βλ. επίσης Anast. Simeonov, *Mokreni (moeto rodno selo)*, Varna 1931, σποραδικά. ΑΙΜΧΑ/Ζ/φακ. 26/Νομός Φλωρίνης 3/1-12: 4: Παν. Π. Οικονόμου, «Τὰ κατὰ τὸν Μακεδονικὸ Ἀγὼνα γεγονότα τοῦ χωριοῦ Μόκραινι (Βαρικόν) 1903-1912», *Λέχοβο* 3 Ἀπριλίου 1953· Nikolov, *ό.π.*, σ. 9· Π. Στάθης, Ι. Σαμαράς, *Μονογραφία περὶ τοῦ χωριοῦ Βαρικὸ Φλώρινας*, Βουδαπέστη *ά.έ.*, σποραδικά.

80. ΑΙΜΧΑ/Β/φακ. ΙΙΙ/εγγρ. 13:23/φ. 50: 37: *Επιστολή Ζήση Δούφλια πρὸς Γ. Τσόντο-Βάρδα, Λόσνιτσα 7 Ἰουνίου 1905 και Τσόντο-Βάρδα, ό.π.*, τ. Α', σ. 142.

81. *Ἐξιστόρησις, ό.π.*, σσ. 32-33.

82. Αρχείο Υπουργείου Ἐξωτερικῶν (ΑΥΕ), 1907 *Μακεδονικὸς Ἀγὼν/Προξενεῖο Μοναστηρίου/φακ. 92.1/Προξενεῖο Μοναστηρίου πρὸς Ἰπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, 26 Ἰουνίου 1907.*

83. Ιω. Καραβίτης, *Ο Μακεδονικὸς Ἀγὼν. Απομνημονεύματα*, εισ.-επιμ.-σχολ. Γ. Πετσίβας, τ. 2ος, Ἀθήνα 1994, σσ. 746-747.

84. Παπαμιχαήλ, *ό.π.*, σσ. 152-153. Διαφήμιση περὶ του ιατροῦ και μαιευτήρα Ιω. Αργυρόπουλου [έφημ. *Άλήθεια*, έτ. 6ο, φ. 807 (91), Σάββατο 11.10.1908] υπάρχει σε πολλά φύλλα των εφημερίδων *Άλήθεια* και *Νέα Άλήθεια* μέχρι και την 21η Αυγούστου 1909, οπότε η εφημερίδα ανήγγειλε την αναχώρησή του για την Κλεισούρα (έφημ. *Νέα Άλήθεια*, έτ. 1ο, φ. 67, Παρασκευή 21.8.1909). Ο Ιγγλέσης αναφέρει τον Αργυρόπουλο μεταξύ των ιατρών της Θεσσαλονίκης στον *Όδηγὸ τῆς Ἑλλάδος*. Σε σπάνιο γαλλικό σαλναμέ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που σώζεται στο Εθνολογικό - Λαογραφικό Μουσείο Κλεισούρας, ο Ιωάννης Αργυρόπουλος αναφέρεται μεταξύ των ιατρών της Κλεισούρας στα 1913. Βλ. Νικ. Γ. Ιγγλέσης, *Όδηγὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀπάσης τῆς Μακεδονίας, τῆς Μικρῆς Ἀσίας μετὰ τῶν νήσων Ἀρχιπελάγους καὶ τῶν νήσων Κρήτης - Κύπρου - Σάμου. Οἰκονομία, δημόσια ἔργα, ἐμπόριον, βιομηχανία, ναυτιλία, γεωργία, κτηνοτροφία, τοπογραφία, ἀρχαιολογία, γράμματα, τέχνη, στατιστική, μεταλλειολογία, χρηματιστήριον, συγκοινωνία κτλ. Μετὰ πολλῶν ὁδοιπορικῶν καὶ τοπογραφικῶν χαρτῶν*, έτ. Γ', τ. Α', Ἀθήνα 1910-1911, σ. 41 και *L'Annuaire Oriental: du Commerce, de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature de l'Orient*, Istanbul 1913, σ. 1682.

Μετά την ανακήρυξη του τουρκικού συντάγματος το 1908 και τη δοθείσα γενική αμνηστία, οι ελληνικές ανταρτικές ομάδες διαλύθηκαν και επέστρεψαν στην ελεύθερη Ελλάδα. Έτσι στη Μακεδονία δρούσαν πια εναντίον των βουλγαριζόντων μόνο τα σώματα των εντοπίων οπλαρχηγών, που έπρεπε να αντιμετωπίσουν άπειρες βιαιοπραγίες των κομιτατζήδων⁸⁵. Κατά την κήρυξη του πολέμου των σύμμαχων βαλκανικών κρατών εναντίον της Τουρκίας το 1912 οι κλεισουριώτες οπλαρχηγοί Δημ. Κ. Στάγκας (καπετάν Μίτζας)⁸⁶ και Ανδρέας Π. Παναγιωτόπουλος ή Τζήκας (καπετάν Ανδρέας)⁸⁷, αφού εκδίωξαν τις τουρκικές αρχές, ύψωσαν την ελληνική σημαία στο κωδωνοστάσιο του ναού του Αγίου Νικολάου και παράλληλα διόρισαν επαναστατική Επιτροπή Τοπική Διοικήσεως με πρόεδρο τον Ιωάννη Αργυρόπουλο⁸⁸. Κατά την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Δυτική Μακεδονία και την απελευθέρωση του Σόροβιτς (σημ. Αμύνταιο) από την V Μεραρχία, ο Αργυρόπουλος έστειλε με αγγελιοφόρο τον κλεισουριώτη Γεώργιο Ντούλα (τον μετέπειτα Παπα-Ντούλα)⁸⁹ επιστολή στον Μέγαρχο Ματθαιόπουλο, με την οποία του υπεν-

85. «Πίναξ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καστορίας διαπραχθειῶν ἐγκληματικῶν πράξεων μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν τοῦ Ὀρθοδόξου μητροπολίτου», περ. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, τ. 31, ἐτ. ΚΗ' (1907) 709 «Ὀρθοδόξων Παθήματα», περ. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, τ. 33, ἐτ. Λ' (1909) 320, 326-327.

86. Για τον καπετάν Μίτζα βλ. Γ. Τρύπης, «Κλεισούρα. Σύντομος ἱστορικὴ ἀνασκόπησις τῆς Κλεισούρας», περ. *Ἀριστοτέλης*, τ. 26 (Φλώρινα 1961) 10· του ἰδίου, *Κλεισούρα, ὁ.π.*, σσ. 2-3 Παπαμιχαήλ, ὁ.π., σσ. 197-199 Παπακυριακίδης, ὁ.π., σσ. 44-47. Στην ἐφημ. *Φωνὴ τῆς Καστορίας*, περ. Γ', ἐτ. 26ο, φ. 1262 (Κυριακὴ 9.5.1971) καὶ φ. 1263 (Κυριακὴ 16.5.1971), δημοσιεύτηκαν ανταποκρίσεις περὶ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς του.

87. Για τον καπετάν Ανδρέα βλ. Ἀρχεῖο Νικολάου Σιώκη, «Ὀμιλία τοῦ Δημοδιδασκάλου τῆς Βασιλειάδας Καστορίας κ. Χρίσκου στὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ Καπετάν Ἀνδρέα Παναγιωτοπούλου, Βασιλειάδα 8 Μαΐου 1971», ἀλλὰ καὶ Τρύπης, ὁ.π., σσ. 2-3, 18-21· Χρ. Γ. Γεωργίου, *Ὁ Γέρας καὶ τὰ γεγονότα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα*, Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1966, σσ. 70-72· Παπαμιχαήλ, ὁ.π., σσ. 194-197· Παπακυριακίδης, ὁ.π., σσ. 44-47· Χαρ. Καραμανώλης, «Ὁ Μακεδονομάχος Ἀνδρέας Παναγιωτόπουλος ἢ Τζήκας», ἐφημ. *Κλεισούρα*, περ. Β', ἐτ. 5ο, φ. 54 (Νοέμβριος 1992) / φ. 55 (Δεκέμβριος 1992) / φ. 56 (Ἰανουάριος 1993)· Γ. Δικάννυμος-Μακρῆς, *Ἡμερολόγιον Πολέμου 1912 καὶ 1913 ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ*, μεταγρ.-εἰς.-σχολ.-ἐπιμ. Γρηγ. Βέλκος, Θεσσαλονίκη 2003, σποραδικά. Στην ἐφημ. *Φωνὴ τῆς Καστορίας*, περ. Γ', ἐτ. 26ο, φ. 1263 (Κυριακὴ 16.5.1971), δημοσιεύτηκε ἀνταπόκριση περὶ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς του που εἶχε τοποθετηθεῖ ἀρχικὰ στὴν Κλεισούρα καὶ ἀργότερα μεταφέρθηκε στὴ Βασιλειάδα.

88. Οἱ συνεχεῖς συλλήψεις καὶ φυλακίσεις τοῦ Αργυρόπουλου εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐμφανίζε-ται ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐθνικῆς Επιτροπῆς Κλεισούρας σὲ πολὺ λίγα ἐγγράφα μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ σὲ τρεῖς ἐπιστολές (υπ' ἀριθμ. 94, 95 καὶ 102) στὸ Ἀρχεῖο τοῦ προκρίτου τοῦ Γέρας Καστορίας Στέργιου Μίσιου, που περιλαμβάνει 135 ἐγγράφα τῆς χρονικῆς περιόδου 1791-1923 καὶ σώζεται σήμερα στὸ Μουσεῖο Μακεδονικοῦ Ἀγώνα μετὰ ἀπὸ δωρεὰ τοῦ Χρήστου Βράκα στα 1994. Τα ἐγγράφα αὐτὰ μαζί με μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ κλεισουριώτη Δημ. Στάγκα (καπετάν Μίτζα) περιλαμβάνονται στὴν ἀνέκδοτη μεταπτυχιακὴ ἐργασία τῆς Περσ. Γ. Καραμπάτη, *Κοινωνικὲς ἀνακατατάξεις στὴ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸ Μακεδονικὸ Ἀγώνα*, ἀδημ. μεταπτ. ἐργασία, Θεσσαλονίκη 1996, σσ. 140, 144.

89. Για τον Παπαντούλα βλ. ΣΦΜΜΑ, *Φάκελος δράσεως τοῦ Μακεδονομάχου ἱερέα Γεωργίου Ντούλα ἢ Παπαντούλα*. Παπαμιχαήλ, ὁ.π., σσ. 199-200· Μιχ. Παπαμιχαήλ, «Ἐκεῖνοι ποὺ πεθαίνουν γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Γεώργιος Παπαντούλας», ἐφημ. *Ὁρσεστίας*, φ. 51 (5 Ὀκτωβρίου 1947) σύνταξη, «Ὁ ἱερέας - Μακεδονομάχος Γεώργιος Παπαντούλας ἢ Ντούλας. Ὁ νεώτερος Παπαφλέσας», ἐφημ. *Κλεισούρα*, περ. Β', ἐτ. 6ο, φ. 60 (Μάιος 1993).

θύμιζε την ύπαρξη κοντά στο Εξί-Σου (σημ. Ξυνό Νερό) της διάβασης Κιρλί-Δερβέν (Στενά Κλειδίου), απ' όπου μπορούσε να τους χτυπήσει ανυποψίαστα ο τουρκικός στρατός⁹⁰. Η προφορική απάντηση του στρατηγού στον κομιστή της επιστολής ήταν: *Ὁ γιατρός νὰ κοιτάξῃ τοὺς ἀρρώστους του καὶ ταῖς συνταγές του*. Την ίδια νύχτα τα τουρκικά στρατεύματα, καταδιωκόμενα από τον προελαύνοντα σερβικό στρατό κατάφεραν να πλήξουν τον ελληνικό στρατό που είχε στρατοπεδεύσει κοντά στο Δερβένι. Ακολούθησε η οπισθοχώρηση των ελλήνων στρατιωτών προς τα Καϊλάρια (σημ. Πτολεμαΐδα) και την Κοζάνη, αλλά η αναχαίτιση ήρθε γρήγορα από τα ελληνικά στρατεύματα που βρίσκονταν στην Κοζάνη και από τους κατοίκους της περιοχής, που προσέφεραν τη βοήθειά τους ακόμη και με τα κυνηγετικά τους όπλα⁹¹. Ο τουρκικός στρατός απεγνωσμένος κατάφερε να διαφύγει μέσω της διάβασης Καραγιάννια και από εκεί μέσω Σιατίστης και Βογατσικού, το οποίο και πυρπόλησε, να φτάσει στην Καστοριά⁹².

Ένα τμήμα του τουρκικού στρατού πέρασε στις 2 Νοεμβρίου 1912 από την Κλεισούρα, όπου μετά τη λεηλασία και την πυρπόληση των εμπορικών καταστημάτων και των πλουσιότερων οικιών, φόνευσαν και 12 γέροντες, καθώς τα γυναικόπαιδα είχαν καταφέρει να διαφύγουν στο γύρω πυκνό δάσος του Μουρικίου, στην ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου και στο γειτονικό βλαχοχώρι Μπλάτσι (σημ. Βλάστη)⁹³. Ο Κωνσταντίνος Αργυρόπουλος που εκείνη την εποχή βρισκόταν λόγω των σπουδών του στην Αθήνα, μόλις πληροφορήθηκε την πυρπόληση της γενέτειράς του αναχώρησε μαζί με τον βογατσιώτη Αλέξανδρο Λέτσα σιδηροδρομικώς μέχρι την Λάρισα και από εκεί άλλοτε με άμαξα και άλλοτε με ζώα μέχρι την Κοζάνη. Από εκεί ο μεν Λέτσας κατευθύνθηκε στο Βογατσικό, ο δε Κωνσταντίνος πεζοπορώντας έφτασε στην Κλεισούρα, στην οποία μόλις είχε επιστρέψει από τη Βλάστη η οικογένειά του. Κατά την εκεί ολιγοήμερη παραμονή του συνέβη ένα άσχημο περιστατικό με τον μετέπειτα κατοχικό πρωθυπουργό Ιωάννη Ράλλη που περιόδευε εκείνη την εποχή στην περιοχή και διαμαρτυρόταν ότι δεν έτυχε της δέουσας υποδοχής από τους κατοίκους, αδιαφορώντας για το πλήγμα που είχαν υποστεί⁹⁴.

Μετά την απελευθέρωση ο Ιωάννης Αργυρόπουλος συνέχισε να ασχολείται με τα κοινοτικά ζητήματα και μάλιστα κατάφερε να μεταφερθεί στην Κλεισούρα η

90. Ο Αργυρόπουλος ενημερωνόταν για όσα συνέβαιναν από τους προσκόπους του Λεχόβου. Βλ. Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα (ΜΜΑ) 1912, *Άρχείο Στέργιου Μίσιου, προκρίτου Γέμα Καστοριάς*, έγγρ. 94, «Επιστολή Ι. Αργυρόπουλου προς Διοικητική Έπιτροπή Κοινότητας Λοσνίτης, 22 Ὀκτωβρίου 1912» και έγγρ. 95, «Επιστολή Ι. Αργυρόπουλου προς Κυβέρνηση Λοσνίτης, 23 Ὀκτωβρίου 1912» Καραμπάτη, *ό.π.*, σ. 140.

91. Η πληροφορία αυτή περιέχεται και σε επιστολή του Αργυρόπουλου προς την Κυβερνητική Επιτροπή Λοσνίτης (Γέμα). Βλ. ΜΜΑ 1912, *Άρχείο Στέργιου Μίσιου, προκρίτου Γέμα Καστοριάς*, έγγρ. 102, «Επιστολή Ι. Αργυρόπουλου προς Κυβερνητική Έπιτροπή Λοσνίτης, 31 Ὀκτωβρίου 1912» Καραμπάτη, *ό.π.*, σ. 144.

92. *Εξιστόρησις, ό.π.*, σσ. 33-34.

93. Οι Τούρκοι, βάσει της αφήγησης, συνεπικουρούνταν στο έργο της λεηλασίας από μουσουλμάνους χωρικούς των περιχώρων, που με υποζύγια μετέφεραν τα λάφυρα του πλιατσικολογήματος. *Ό.π.*, σ. 34.

94. *Ό.π.*, σσ. 34-35.

έδρα του ειρηνοδικείου και ο αστυνομικός σταθμός, που επρόκειτο να τοποθετηθούν στο Λέχοβο, προβάλλοντας τη σπουδαία εθνική δράση της κωμόπολης στους υπεύθυνους για το θέμα ανώτερους δικαστικούς, που περιέτρεχαν τη Μακεδονία ορίζοντας τις κατάλληλες πόλεις και χωριά⁹⁵.

Εκτός όμως της εθνικής του δράσης, ο Ιωάννης Αργυρόπουλος ήταν αφιερωμένος και στο λειτούργημα του ιατρού μέχρι τέλους της ζωής του. Οι υψηλές μάλιστα αμοιβές που έπαιρνε, μόνο όμως από όσους είχαν την ευχέρεια, τον είχαν καταστήσει στόχο των ληστών της περιοχής, που πάντα παραμόνευαν για να τον ληστέψουν. Κάποιο χειμώνα επιστρέφοντας από επίσκεψη ασθενή του στη Βλάστη, κινδύνευε να σκοτωθεί μαζί με το άλογό του λόγω του πάγου που είχε καλύψει τον απόκρημνο και δύσβατο δρόμο. Στην τοποθεσία εκείνη ανήγειρε αργότερα μια βρύση που οι Μπλατσιώτες ονόμαζαν *τὸ π'γάδι τ' Ἀργυρόπουλ'*⁹⁶.

Στα τέλη Δεκεμβρίου του 1919 και λίγο πριν τα Χριστούγεννα τον κάλεσαν να επισκεφθεί ασθενή του πελάτη στη Ζαγορίτσανη, μολυσμένο από τον εξανθηματικό τύφο που είχε προσβάλει τα υποχωρούντα από τη Δυτική Μακεδονία σερβικά στρατεύματα και κατ' επέκταση και αρκετά χωριά της περιοχής. Στις παρακλήσεις των οικείων του να μην πάει λόγω του φόβου μόλυνσέως του απάντησε: *Εἶμαι ἰατρός, ὁ δὲ ἄσθενης εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς καλοὺς φίλους καὶ πελάτας μου καὶ φανατικὸς Ἕλληνα καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ κάμω τὸ ἰατρικὸν καὶ φιλικὸν καθήκον μου. Θὰ φροντίσω νὰ προφυλαχθῶ νὰ μὴ πιάσω ψεῖρα.* Η επίσκεψη όμως εκείνη ήταν μοιραία για τον Αργυρόπουλο, που πέρασε τις εορτές των Χριστουγέννων με την οικογένειά του, έχοντας όμως καταληφθεί από μια παράδοξη μελαγχολία λόγω της υποψίας ότι είχε μολυνθεί. Σε μια επίσκεψή του στο Παλιοχώρι (σημ. Φούφας) μετά από λίγες ημέρες αναγκάστηκε να διανυκτερεύσει λόγω του υψηλού πυρετού του, αλλά την επομένη επέστρεψε στην οικία του στην Κλεισούρα, όπου αφού έκανε μόνος τη διάγνωση παρήγγειλε ενέσεις και άλλα αντιπυρετικά φάρμακα. Ο γιος του Κωνσταντίνος ειδοποίησε αμέσως τους ιατρούς φίλους του πατέρα του από την Καστοριά, που πρόθυμα ανταποκρίθηκαν. Ένας άλλος μάλιστα φίλος του, ο Διευθυντής Δημόσιας Υγείας Θεσσαλονίκης Κοπανάρης, απέστειλε και δυο ανθυπίατρος με σχετικά φάρμακα, αλλά οι προσπάθειες αυτές δεν απέδωσαν τίποτε. Έντεκα ημέρες μετά την εκδήλωση της ασθένειας, την 20η Ιανουαρίου 1920 πέθανε, αφήνοντας ως παρακαταθήκη στους απογόνους του και σε όλους εμάς τη συχνή φράση του: *Νὰ εἶμεθα ὑπερήφανοι ποὺ ἐγεννήθημεν Ἕλληνες.* Στην κηδεία του παρευρέθηκαν οι περισσότεροι συνάδελφοί του ιατροί από την Καστοριά και εκτός των κλεισουριέων και πολλοί φανατικοί φίλοι και πελάτες του από τα γύρω χωριά⁹⁷. Το ελληνικό κράτος τον τίμησε για την προσφορά του προς το έθνος με το παράσημο του Μακεδονικού Αγώνα 1903-1909 και τον αναγνώρισε ως πράκτορα Β' τάξης⁹⁸.

95. *Ο.π.*, σ. 35.

96. *Ο.π.*, σσ. 36-37.

97. *Ο.π.*, σσ. 37-39, 49.

98. Παπαμιχαήλ, *ό.π.*, σ. 153· Αργυρόπουλος, *ό.π.*, σσ. 3 και 6.

Αυτοί ήταν οι ανώνυμοι άνθρωποι του Μακεδονικού αγώνα, που με το πέρασμα του χρόνου περιβλήθηκαν το πέπλο του μύθου, αλλά παρέμειναν άγνωστοι στους μετέπειτα ερευνητές. Με την ειλικρινή τους πίστη στα μεγάλα ιδανικά αξιώθηκαν να υψωθούν ως τη σφαίρα του μύθου και την πίστη τους αυτή τη σφράγισαν με τον θάνατο τους. Έτσι αναδείχθηκαν υπέρτεροι των ανθρωπίνων μέτρων σε φιλοπατρία, σε θάρρος, σε ανδρεία και σε πνεύμα θυσίας και κατέστησαν πρότυπα ζωής για εμάς τους νεότερους.

Nikolaos D. Siokis

THE FIGHTER OF THE MACEDONIAN STRUGGLE DOCTOR IOANNIS
ARGIROPOULOS (1852-1920) THROUGH THE PAGES OF AN UNPUBLISHED
NARRATION OF LIFE AND HIS NATIONAL ACTION

The life and the national action of doctor Ioannis Argiropoulos constitute up today one unknown aspect of Macedonian Struggle which however is enlightened by an unpublished typewritten text that recently devolved to our possession and which brings the title *Narration of life and national action of Ioannis K. Argiropoulos, doctor, under his son Konstantinos, pharmacist*. The typewritten text that is presented in the proposal is supported in the handwritten timetable of Ioannis Argiropoulos that was burned with his rich library at the duration of Kleisoura's Holocaust from German Forces (5 April 1944).

Doctor Ioannis Argiropoulos from Vogatsiko existed at the duration of Macedonian Struggle «agent B» and chairman of Kleisoura's Local Committee, where he had married with Aspasia Papapetros, the later informant of Struggle, and maintained also private clinic. He contributed in the foundation of Macedonian Association of Athens and Macedonian Educational Fraternity of Istanbul, but existed also ringleader of New Friendly Company with Anastasios Pihion from Ahrida and Nikolaos Filipidis from Monastiri. In the pages of this timetable they are except the life of Ioannis Argiropoulos and his patriotic action against Rumanian propagandists and Bulgarian comitadjis, trials that existed from them and the contacts that he had with the Metropolitan Bishop of Kastoria Germanos Karavangelis, Pavlos Melas, Stefanos and Ionas Dragoumis and chieftains Papoulas, Kontoulis, Kolokotronis, Vangelis Strempeniotis, priest Georgios Ntoulas, Dimitrios Mizas and Andreas Panagiotopoulos.